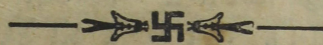

1813

શંખેશ્વરપાર્શ્વનાથાય નમઃ ।

તાંત્ર બને છે તે અવસરે

શ્રદ્ધાળુ જૈનોનું કર્તવ્ય

તા. ૧૫-૮-૪૭ શુક્રવારના દિવસે સંવાતંત્ર દિનના
ઉત્સવને અનુલક્ષી પૂ. વિદ્વાન મુનિરાજ શ્રીમદ્
કનકવિજયજી મહારાજશ્રીએ જૈન સમાજને
કર્તવ્યધર્મની હાકલ કરતું જે પ્રવચન
આપેલું તેનું અવતરણ.

શેઠ મણિલાલ વનમાલીદાસની
આર્થિક સહાયથી

પ્રકાશક :

કલ્યાણ પ્રકાશન મંદિર-પાલીતાણા.

[વી. સં. ૨૦૦૩]

[વી. સં. ૨૪૭૩]

પ્રસંગોચિત

પૂ. વિદ્વાન મુનિવર્ય શ્રીમદ્ કનકવિજયજી મહારાજશ્રીના જાહેર વ્યાખ્યાનનું ઉપયોગી અવતરણ, આ રીતે પ્રસિદ્ધ કરતાં અમને આનંદ થાય છે કે શ્રી કેશરીયાજી તીર્થને અંગે ઉદ્દેપુર મહારાજાશ્રીનો અનુચિત હસ્તક્ષેપ, મુંબઈ સરકાર તરફથી બહાર પડેલું ‘હરિજન મંદિર પ્રવેશ બીલ’ આ બધા વાતાવરણને અંગે, જૈન સમાજને યોગ્ય માર્ગ-દર્શન આપવાની ઇચ્છાથી, લાલબાગ ભુલેશ્વર મુંબઈખાતે, ધિરાજમાન પૂ. વિદ્વાન મુનિરાજ શ્રીમદ્ કનકવિજયજી મહારાજશ્રીનું ‘જાહેર વ્યાખ્યાન’ લાલબાગ જૈન પોસાતી મંડલ તરફથી યોજાયું હતું.

તેનો સારભાગ, સુધારાવધારા સાથે અહિં રજુ થાય છે. તે સભામાં જે ઠરાવો થયા હતા, તે પણ અહીં પ્રસિદ્ધ કર્યા છે, ને આ ઠરાવો કરવામાં કયા કયા હેતુઓ છે, તે પૂ. મહારાજશ્રીનાં વ્યાખ્યાનનો ઉપસંહાર આ પુસ્તિકામાં સંકલિત કરવામાં આવ્યો છે.

સહુ કોઈ આ પ્રવચન, વાંચી વિચારીને તેનો યોગ્ય અમલ કરો. એ પ્રાર્થના.

તા ૩૧-૮-૪૭ રવિવાર }
દ્વિતીય શ્રાવણ સુદિ પૂર્ણિમા }

પ્રકાશક

વર્તમાન કાલે શ્રદ્ધાળુ જૈનોનું કર્તવ્ય

સત્તાનો સદુપયોગ એ જગતમાં સ્વ ને પરનાં
હિતને સારુ કલ્પવૃક્ષ છે.

લાલબાગ-મુંબઈની જાહેર સભામાં પસાર થયેલા
ઉપયોગી ઠરાવો.

નાંધ—તા. ૧૫-૮-૪૭ ના સમસ્ત હિંદે આઝાદીના
ઉત્સવની ઉજવણી કરી હતી, તે પ્રસંગને અનુલક્ષી, મુંબ-
ઈના લાલબાગ ભૂલેશ્વર ખાતે, વ્યાખ્યાન હોલમાં પૂ-
મુનિરાજ શ્રીમદ્ કનકવિજયજી મહારાજશ્રીએ ‘વર્તમાન
સમયે શ્રદ્ધાળુ જૈનોનું કર્તવ્ય’ એ વિષયપર મનનીય
પ્રવચન આપ્યું હતું. તેમજ શ્રી કેસરીયાજી તીર્થને અંગે,
તથા હરિજન મંદિર-પ્રવેશ બીલ જે રીતે મુંબઈની કોંગ્રેસ
સરકાર જૈનોનાં પવિત્ર ધર્મસ્થાનોને લાગુ કરવા ઇચ્છે છે,
તે માટે, તેમજ સમસ્ત હિંદમાં કસાઈખાનાઓ બંધ
રાખવા કોંગ્રેસની મધ્યસ્થ સરકારને ભલામણ કરવાને
અંગે, આ ત્રણે ઠરાવો ત્યાં સર્વાનુમતે પસાર થયા હતા.
પૂજ્યશ્રીએ તે સભામાં આપેલા પ્રવચનનું સારભૂત અવ-
તરણ યોગ્ય સુધારા સાથે અહીં રજૂ થાય છે—પ્રકાશક.

પ્રારંભમાં મંગલાચરણ કરતાં પૂ. મહારાજશ્રીએ જણાવ્યું હતું કે—

જ્ઞાની વિનીતઃ સુભગઃ સુશીલઃ, પ્રભુત્વવાન્ ન્યાયપથિ પ્રવૃત્તઃ ।
ત્યાગી ધનાઢ્યઃ પ્રશમી સમર્થઃ પન્નાપિ હ્યેતે ભુવિ કલ્પવૃક્ષાઃ ॥

સત્તા પર આવનારી સરકાર—

વર્તમાન પ્રસંગે શ્રદ્ધાળુ જૈન તરીકે જે તમારું કર્તવ્ય છે, તે ધર્મગુરુ તરીકે તમારી સમક્ષ જણાવવાને સારુ, આજના વ્યાખ્યાનનો વિષય ‘શ્રદ્ધાળુ જૈનોનું કર્તવ્ય’ એ મુજબ રાખવામાં આવ્યો છે. તમને ખબર હશે કે, આપણને આજે એમ કહેવામાં આવે છે કે, ‘હિંદની પ્રજા હવે આઝાદ થઈ રહી છે’ અને એ આઝાદીનો ઉત્સવ ઉજવવાને સારૂ તા. ૧૫-૧૬-૧૭ ઑગસ્ટ, શુક્ર, શનિ અને રવિ, આ ત્રણ દિવસોને મહોત્સવના દિવસો તરીકેના મધ્યસ્થ સરકારે અને પ્રાંતિક સરકારોએ જાહેર કર્યા છે.

‘હિંદની ભૂમિ પરથી પરદેશી સત્તા આપોઆપ ખસી જાય છે,’ આવું જે જાહેર વર્તમાન પત્રોદ્ધારા પ્રચારવામાં આવે છે, તે તમે જાણતા હશો? તમે અહીં આવવાને નીકળો છો ત્યારે અહીંની આજુબાજુના બહારના વાતાવરણને જરૂર સ્પર્શીને જ આવતા હશો? તમને જરૂર લાગશે કે, ‘જનતાનો ઉત્સાહ અમાપ છે. લોકોના હૈયામાં આનંદ માતો નથી. ઠેરઠેર લોકો આજના દિવસને ઉજવવાને સારુ અથાગ પરિશ્રમ ને ધનનો વ્યય કરી રહ્યા છે.’ તો પછી આ રીતે હિંદ આઝાદ થાય છે, તેમાં શું બાકી રહે છે?’ આ પ્રશ્ન જરૂર થાય, પણ જૈન ધર્મ-ગુરુ તરીકે આજે તમને માર્ગદર્શન આપવાની મારી ધર્મ દ્રશ્ય છે. જોકે આત્માની સાચી આઝાદી પ્રાપ્ત થતી હોય તો તેને માટે અમને કે કોઈ પણ સહૃદય ધર્માત્માને ખેદ જાનો હોય? પણ

આજે જે કાંઈ બની રહ્યું છે, તે આનાથી દરેક રીતે વિપરીત છે. પ્રજા રાજકીય દૃષ્ટિએ આઝાદ થાય તે પછી જૈનોને માટે ક્યારે સંતોષપ્રદ કહેવાય કે, 'જ્યારે વર્તમાનમાં સત્તા પર આવનારી સરકાર જૈન સમાજના ધર્મ વ્યવહારો, ધાર્મિક અનુષ્ઠાનો તેમજ ધર્મસ્થાનોની સ્વતંત્રતા પર પોતાની સત્તાદ્વારા અનુચિત હસ્તક્ષેપ ન કરે, તથા જૈનોની યોગ્ય, ન્યાયી ને ઉચિત ફરિયાદોને ધ્યાન-પૂર્વક સાંભળે, ને તેનો વ્યાજબી જવાબ આપે.' જે આમ ન બને તો હિંદ આઝાદ બન્યું, કે પ્રજાકીય સરકાર સત્તા પર આવી એથી ધર્માત્મા જૈનોને ગૌરવ લેવાનું શાને હોય ?

પણ પુત્રનાં લક્ષણ પારણે—

જો સત્તા પર આવેલા આધિકારીઓ, ન્યાયનીતિની ઉચિત મર્યાદાઓને જાળવનારા બને તો અમારે કાંઈ કહેવાનું રહેતું નથી. પણ વર્તમાનમાં સત્તાપર આવતી કોંગ્રેસ સરકારને અંગે કહેવા જેવું જરૂર રહે છે. પુત્રનાં લક્ષણ પારણામાંથી જણાય એ કહેવત લોકવ્યવહારમાં પ્રચલિત છે. કોંગ્રેસ સરકારના આગેવાન દેશનાયકોનાં વાણી ને વર્તન પરથી પણ એમ કદપી શકાય છે કે, એ લોકોના હાથમાં આવેલી સત્તા કદાચ ધર્મના ઉચિત વ્યવહારોમાં અનુચિત હસ્તક્ષેપ કરનારી બને ! આ માટેજ આજે તમારી સમક્ષ હું ચેતવણી આપી રહ્યો છું. આપણે ઇચ્છીએ છીએ કે આ આગાહી ખોટી નીવડે ! છતાં વર્તમાનની જે પરિસ્થિતિ આપણી સામે દેખા દઈ રહી છે, તેને અંગે આંખ મીંચામણાં પણ આપણાથી કેમ થઈ શકે ? આજે ચોમેર પ્રચારવામાં આવતાં જહારનાં વાતાવરણથી કોઈપણ ધર્મપ્રેમી જૈને સહેજ પણ દોરવાઈ જવાની જરૂર રહેતી નથી. શ્રદ્ધાળુ ધર્માત્માઓની કસોટીનો આજે સુઅવસર છે. આજનું રાજકીય વાતાવરણ, એ આપણે માટે સંક્રાન્તિનો કાળ છે. આવી વેળાએ જે આત્માઓ શ્રી

જિનેશ્વર દેવના ધર્મમાર્ગમાં સ્થિર બની પૂર્ણ સદ્ભાવપૂર્વક ટકી રહેશે, તે આત્માઓને જરૂર ધન્ય છે.

પણ બહારની દુનિયાનું અસારનું વાતાવરણ તેમજ જાહેર પ્રજાના હિતૈષી તરીકે બનવાની ડાહી વાતો કરનારા વર્તમાનપત્રો આજે ભોળી જનતાને ઉધું માર્ગદર્શન આપી રહ્યાં છે. હિંદને ભોટો લાગ બહારના બ્રામક વાતાવરણમાં આજે દોરવાઈ ગયો છે. યુરોપના પ્રસિદ્ધ વૈજ્ઞાનિક જેમ એક સમયે જણાવ્યું હતું કે, ' ધોળે દહાડે દીવો લઇને શોધવા નીકળું છું તો મને આજે કેાઇ ડાહ્યો દેખાતો નથી. ' તે મુજબ આજના વાતાવરણમાં બની રહ્યું છે. છતાં આવા અવસરે ધર્મી પ્રજા હમેશાં અતિશય સાવધ રહે છે. આત્મકલ્યાણની ઇચ્છુક જનતાને પ્રભુમાર્ગનો પવિત્ર સંદેશો આપવો એ વર્તમાનકાળે દરેક દરેક ધર્મપ્રચારક નિર્ઘન્ય સુવિહિત ધર્મગુરુઓનું ઉચિત કર્તવ્ય છે.

તેજ સામગ્રીઓ કલ્પવૃક્ષ પણ બને ! ને—

પરમ જ્ઞાની મહાપુરુષો ફરમાવે છે કે, જ્ઞાની આત્મા જે વિનીત પાપભીરૂ તેમજ લજ્જાળુ ને દાક્ષિણ્યતા ગુણોથી યુક્ત હોય તો જરૂર તે પોતાને પ્રાપ્ત થએલા જ્ઞાન ગુણ દ્વારા તે જનતાના યોગ્ય આત્માઓને માટે કલ્પવૃક્ષ બને છે. જ્ઞાન એ પ્રકાશ છે, દિવ્યચક્ષુ છે, ને દીવાની ગરજ સારે છે. પણ તે જ્ઞાન જે તેનો સદુપયોગ કરતાં ન આવડે તો દેવતા અગ્નિની જેમ માલ મિલકતનો નાશ કરનારો બને છે, તેમજ રક્ષકને બદલે લક્ષક બને છે. શ્રીમાન્ લક્ષ્મીને મેળવનાર જે ઉદાર હોય, સુંદર શરીરવાળો, ઇન્દ્રિયોની સંપૂર્ણ શક્તિ ધરાવનારો જે સદાચારી હોય, અને બળવાન્ આત્મા ક્ષમાશીલ હોય તો આ બધા જગતને માટે અવશ્ય કલ્પવૃક્ષ બને છે. આ રીતે સત્તાને મેળવનારા આત્માઓ

જો યોગ્ય અને ન્યાયપૂર્વક વર્તે તો તે આત્માઓ જરૂર સમસ્ત સંસારને માટે કલ્પવૃક્ષ બની શકે છે. તે કલ્પવૃક્ષનાં મીઠાં ફળો, અન્ય આત્માઓને આરોગવાને મળે છે. પણ જો સત્તાનો દુરુપયોગ કરનાર સત્તાધીશ હોય તો, સત્તાને નહિ પામેલા આત્માઓ કરતાં આવા સત્તાના સ્વામીઓ ભયંકર શ્રાપરૂપ છે. આ રીતે ઉન્માદને આધીન બનેલા સત્તાધીશો જગતને માટે અનર્થોની પરંપરા ઊભા કરનારા વિષવૃક્ષ જેવા છે, કે જેની છાયા કે પડછાયો પણ કોઈપણ ડાહ્યો આત્મા ધમ્મું નહિ !

ઉદ્દેપુરના મહારાણાની અન્યાયી જાહેરાત—

આજે સત્તાને પામેલા સત્તાધીશો સત્તાનો દુરુપયોગ કરતાં શરમાતા નથી. આવા રાજવીઓની સંખ્યા વર્તમાનકાળમાં કાંઈ નાનીસૂની નથી. આને અંગે તમારી આમળ એક પ્રસંગ હું મૂકી શકું તેમ છું. આજે લગભગ કેટલાય મહિનાઓ વીતી ગયા છતાં હજી આપણે જાગતા નથી, એ જૈન સમાજને માટે શરમ જેવું છે. તમને ખજર હશે કે, આપણું પવિત્ર તીર્થ શ્રી કેશરીયાળ, ઉદ્દેપુર રોટની હકુમતમાં આવ્યું છે. તેને અંગે હમણાં તાજેતરમાં ઉદ્દેપુર રોટના સર્વસત્તાધીશ મહારાણા તરફથી તા. ૨૬-૫-૪૭ ના મેવાડ ગેઝેટમાં જાહેર કરવામાં આવ્યું છે કે, ‘ સં. ૧૯૯૦ ના વૈશાખ વદ ૧ ના રોજ નેક નામદાર મહારાણા સાહેબ બહાદુર નીચેના સબ્યોવાળી ધ્વજદંડ કમિટી નીમી હતી. ૧ વનેરાના રાજા અમરસીંહજી. ૨ મી. સી. જી. શેન્વીક્ષ ટ્રેન્ચ. ૩ મી. બી. એલ. ભટ્ટાચાર્ય. ૪ મી. આર. એલ. અંતાણી. આ કમિટીએ તા. ૧૦-૪-૩૫ ના રોજ પોતાનો અહેવાલ રજૂ કર્યો છે, જેમાં જણાવાયું છે કે, રૂપભદ્રેવનું મંદિર મૂળ તો દિગંબરી મંદિર છે, તોયે અનાદિ કાળથી હિંદુઓ—જેમાં બીલોનો સમાવેશ થાય છે અને બધાજ જૈન સંપ્રદાયો તેની પૂજા કરતા

આવ્યા છે. ' આ ગેઝેટમાં ૪ થી કલમમાંના ' ધ ' વિભાગમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે ધ્વજદંડ ચડાવવાની ક્રિયા શરૂ કરવાના હક્ક માટે બે પક્ષો વચ્ચે હરિકાઈ થાય તો, આ હક્કનું લીલામ કરી, વધારે રકમ આપનારને રાખવો. તેજ પ્રમાણે બેથી વધારે પક્ષો હોય તો તે પછીના પક્ષોએ પણ પોતપોતાના વચ્ચે હક્ક માટે ઉપર મુજબ લીલામ કરવું. '

ન્યાયના નામે લજવાયેલું ફારસ—

આની સામે આપણો સખ્ત વિરોધ છે. ઉદેપુરના મહારાજાએ, ન્યાયના નામે આ એક પ્રકારનું કેવળ ફારસ લજવ્યું છે. આનો પૂર્વ ઇતિહાસ મારે આજે તમારી આગળ જણાવવો પડશે, કારણ કે જૈન જેવી વ્યાપારી, વ્યવહારકુશળ અને શાશ્વત કામ, આજે પોતાની જવાબદારી ભૂલી ગઈ છે, એ દુઃખનો વિષય છે. તમારા વ્યાપારના ચોપડાઓના પાનાંઓમાં લેવડ-દેવડ, જમે-ઉધાર કે ખાતાઓને ખાતાવહી જે રીતે નજર સામે રહે છે તે મુજબ આપણા ધર્મસિદ્ધાંતો, તીર્થના ઇતિહાસો, ભાગ્યેજ કાઢને યાદ રહેતા હશે. આથી આપણે ધણું ગુમાવ્યું છે ને ગુમાવી રહ્યા છીએ.

વ્યવહારમાં અજ્ઞાનપણું તે હાસ્યાસ્પદ ગણાય, તે એક દિવસ પણ ન નબી શકે. જ્યારે આવા વિષયોનું અભણપણું આજે નબી જાય છે. કેશરીયાજી તીર્થના આ પ્રશ્નનો ઇતિહાસ બહુ જૂનો નથી. પ્રાયઃ હું ભૂલતો ન હોઉં તો, વિ. સં. ૧૯૮૪ માં કેશરીયાજી તીર્થને અંગે, ઉદેપુરના મહારાજાએ પોતાના ગેઝેટમાં જાહેર કર્યું હતું કે ' કેશરીયાજી તીર્થ ' શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંપ્રદાયનું છે. તીર્થ પરનો હક્ક, ધ્વજદંડ ચડાવવાનો હક્ક, વિગેરે હક્કો, શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાયના છે. '—આમ વર્ષો પહેલાં સ્ટેટ પોતાની મેળે જાહેરાત કરે છે, તે જાહેરાત અનુસાર પુનઃચંદ કાટાવાળા ઉછામણી બોલી કેશરીયાજીનો ધ્વજદંડ ચડાવે છે.

ચડાવનાર શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાયના છે અને ધ્વજદંડ ચડાવવાની વિધિ પણ આપણા સંપ્રદાયના અનુસાર તે વેળાએ સાં થઈ હતી. આજથી ૧૯ વર્ષ પહેલાંનો આ ઇતિહાસ છે.

તે ધ્વજ દંડ ચઢાવતી વેળાએ દિગંબરોએ ઉશ્કેરાઈને તોફાન કયું. જે વખતે ઘણા કમનશીબ બનાવો બન્યા. ત્યારબાદ ચાર વર્ષ પછી, વરસાદ વાવાઝોડા વગેરેના તોફાનોથી ધ્વજદંડને નુકશાન થયું, આથી વિધિપૂર્વક ધ્વજદંડને ફરીથી ચઢાવવાનો પ્રશ્ન ઉભો થયો. તે વેળા તોફાન ન થાય તે માટે ધ્વજદંડ ચઢાવવાને કોણ સાચો હક્કદાર છે ? તેનો નિર્ણય કરવાને કમીશન નીમાયું. ફક્ત આ મૂળ હકીકત છે.

ગેઝેટમાં જણાવ્યું છે તે પ્રમાણે, કમીશનને કેવળ એ જ પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવાનો હતો કે, ‘કેશરીયાજી તીર્થના મુખ્ય મંદિરના શિખર પર ધ્વજદંડ ચઢાવવાનો હક્ક કોને છે ?’ તે પણ કેવળ શ્વેતાંબર ને દિગંબર બન્ને પક્ષોમાંથી કયો પક્ષ સાચો હક્કદાર છે ?—આ વિવાદના પ્રશ્નનો નિર્ણય બાબુએ રાખીને કમીશનનો જે કહેવાતો નિર્ણય ઉદ્દેપુરના ગેઝેટમાં આજે લગભગ ૧૨ વર્ષ બાદ પ્રસિદ્ધ થાય છે, એ જ હકીકત સ્પષ્ટ કરે છે કે, ‘દાળમાં જરૂર કાળું છે’. નહિંતર શા માટે એ કમીશનનો અક્ષરશઃ અહેવાલ આપણી આગળ રાજ્ય પ્રમાણિકપણે નથી જણાવતું ? એનું કારણ શું ?

કનૈયાલાલ મુનશી આમાં સંડોવાયા છે—

આમાં એકલું રાજ્ય જવાબદાર છે, એમ નથી. કેટલેક અંશે આવા પ્રશ્નોમાં આપણી બેદરકારી પણ જવાબદાર છે. કારણ કે ૧૯૩૪ માં એટલે વિ. સં. ૧૯૯૦ ની સાલમાં શ્રી કેશરીયાજી તીર્થનો આ પ્રશ્ન ગુંથવાયો હતો; ત્યારે આપણા સમાજમાં આને

અંગેના જોરદાર આદેશનો શરૂ થયા હતા, અને સ્વેતાંબર પક્ષની માંગણીને ધ્યાનમાં લઈ રાજ્યે આ કમીશન નીમ્યું હતું, જેમાં આપણા તરફથી સર ચીમનલાલ સેતલવડ અને મકનજી જૂઠા બેરીસ્ટર તથા પાછળથી ચીમનલાલની ગેરહાજરીમાં મોતીલાલ સેતલવડ હતા. કમીશનનું કામકાજ ચાલ્યું, ને લગભગ એક વર્ષની અંદર કમીશને પોતાનો ચૂકાદો રાજ્યને સોંપી દીધો, છતાં આપણે આપણા તરફથી તે ચૂકાદો મેળવવાના જોરદાર પ્રયત્નો ન કર્યા, એ વાત પણ સાચી છે! રાજ્યને આમાં જેટલી ગરજ ન હતી તેના કરતાં વધુ ગરજ આપણને હોવી જોઈએ; પણ એમ ન બન્યું, જેથી આજે વર્ષો થયા પછી, રાજ્ય કમીશનના ચૂકાદાને નામે પોતાની મનફાવતી હકીકતો આપણી આગળ મૂકી શકે છે.

આ ચૂકાદો કદાચ સાચો હોય, જો કે સાચો હોવો સંભવિત નથી; કારણ કે કમીશનમાં નીમાએલા જવાબદાર સભ્યોની પ્રમાણિકતા માટે શંકા લાવવાનું હાલ કાંઈ કારણ આપણને જણાતું નથી. માટે જ આપણે એમ કહી શકીએ કે કમીશનના ચારે સભ્યોમાંથી ત્રણ હિંદી સભ્યો આજે જ્યારે હયાત નથી અને ચોથા યુરોપીઅન સભ્ય પોતાના દેશમાં જઈ વસ્યા છે, ત્યારે રહી રહીને કમીશનનો ચૂકાદો ઉપરેર સ્ટેટ અત્યારે શા માટે જાહેર કરે છે ?

આ સંબંધમાં ખીજી પણ હકીકત આ ચૂકાદાની અપ્રમાણિકતાને નિશ્ચિત કરે છે. સ્ટેટના આ ચૂકાદા માટે કોઈની મૂલ પ્રેરણા જવાબદાર છે ? એ તમારે ખાસ જાણવા જેવું છે. આ નવાં બંધારણમાં તેની ભૂમિકાએ જે જણાવવામાં આવ્યું છે તે મુજબ મહારાણા પ્રતાપના જન્મ દિવસે મેવાડ રાજ્ય તરફથી આ નવું બંધારણ ધડી કાઢવામાં આવ્યું છે, તેમાં કનૈયાલાલ મુનશીની સલાહ મુજબ બધું થયું છે. કનૈયાલાલ મુનશી, દિગંબરો

તરફથી કમીશનમાં વકીલ નીમાયા હતા. અને તેઓ અત્યારે ઉદેપુર સ્ટેટના સલાહકાર બન્યા છે, તેથી જ સ્ટેટ આજે આ નિર્ણય બહાર પાડે છે.

કનૈયાલાલ મુનશી, કોંગ્રેસના આગેવાન છે. લોકસભામાં પણ તેઓનું સ્થાન જવાબદારીવાળું છે. આજ કારણે શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાયના હક્કને નાબુદ કરવા માટે તેઓ પોતાની બુદ્ધિ-શક્તિનો અત્યારે વ્યય કરી રહ્યા છે. કેશરીયાજી તીર્થનો હક્ક, શ્વેતાંબર જૈનોનો છે, એ માટે અન્ય પ્રમાણે મેળવવાની જરૂર નથી, ખુદ શ્રી કેશરીયાજીતીર્થના મંદિરના મૂલનાયક ભગવાન શ્રી ઋષભદેવ પરમાત્માના કટી પ્રદેશ પર કંદોરો છે. પરિકર આદિની રચના તેમ કહી આપે છે કે, કેશરીયાજી તીર્થ શ્વેતાંબર મૂર્તિ-પૂજક સંપ્રદાયનું જ છે.

તીર્થની ધાર્મિક મીલકત પર હસ્તક્ષેપ—

ગેઝેટમાં રાજ્ય જે જણાવે છે, એ કહી આપે છે કે, રાજ્યના સત્તાધીશોને ધ્વજદંડની વિધિનું પણ જ્ઞાન નથી. ગેઝેટમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે, ‘ક્રિયા શરૂ કરવાના હક્ક માટે બે પક્ષો વચ્ચે હરિકાર્થ થાય તો આ હક્કનું લીલામ કરી, વધારે રકમ આપનારને રાખવો, તે જ પ્રમાણે બેથી વધારે પક્ષો હોય તો તે પછીના પક્ષોએ પોત-પોતાના વચ્ચે આ હક્ક માટે ઉપર મુજબ લીલામ કરવું.’ આ કેવું વિચિત્ર ફરમાન ?

પૂજા, પ્રક્ષાલ, આદિ માટે બે ચાર કે વધારે વખત બોલી બોલાય એ સંભવિત છે, કેમકે તેમાં એકથી વધારે વખત તે ક્રિયા થઈ શકે છે. જ્યારે ધ્વજદંડ માટે એ હકીકત સંભવિત નથી, કારણકે ધ્વજદંડ એક વખત ચઢાવ્યા પછી, ફરીફરી એ ધ્વજદંડ ચઢાવાતો નથી. આટલી બધી સ્પષ્ટ, તેમજ સમજી શકાય તેવી

સરલ હકીકત હોવા છતાં સ્ટેટના જવાબદાર અધિકારીઓ, ધ્વજદંડ ચઢાવવાની વિધિ કે તેની રીત-ભાત વિષે કેટ-કેટલા અજ્ઞાન છે ?

કનૈયાલાલ મુનશીએ, જેમ પોતે જેના પક્ષના વકીલ હતા, તે પક્ષનું લૂણુ હલાલ કરવા માટે તે પોતાના અસીલના લાભમાં નિર્ણય બહાર પડાવી શક્યા છે, તે મુજબ ઉદેપુર રાજ્યને અવળી શિખામણુ દઇ, ‘ પ્રતાપ વિશ્વ વિદ્યાલય ’માં કેશરીઆજી તીર્થના ભંડારમાંથી ૧૫ લાખ રૂ. તેમજ છોટી સાદીના દેરાસરના ભંડારની મૂડી, રાણા પ્રતાપ જેવા મેવાડના લોકપ્રિય ક્ષત્રિય મહારાણાના નામે ખરચાવવા ઇચ્છે છે.

ઉદેપુર સ્ટેટની હદમાં આવેલા હિંદુ મંદિરો ને જૈનમંદિરોની મીલકતનો આ રીતે સ્વેચ્છાએ કબજો લઇ લેવો એ ખરેખર સત્તાનો ભયંકર દુરુપયોગ કહેવાય ? ‘ પ્રતાપ વિશ્વ વિદ્યાલય ’ જેવી સંસ્થા માટે ધર્મસ્થાનોની મીલકત પચાવી પાડવી એ પ્રતાપ જેવા મહારાણાના વંશજોને શરમાવનારું કાર્ય કહેવાય. મહારાણાને આવી કુખુદ્ધિ આપનાર કનૈયાલાલ મુનશી છે. જૈનોના તેમાં પણ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાયના જૈનાચાર્યોને કલિકાલસર્વગ્ન આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ જેવાને તેમજ મહાગુજરાતના મહાન ધર્માત્મા જૈન મંત્રીશ્વર ઉદાયનને ‘ પાટણની પ્રજ્ઞતા, ’ ‘ ગુજરાતનો નાથ ’ વિગેરે નવલકથાઓમાં જોઓએ હલકી રીતે ચીતર્યા છે, એ જ શ્રી મુનશી આજે ઉદેપુર મહારાણાને આવી પ્રેરણા આપે એમાં નવાઇ નથી ?

આ દાન નથી, અવસ્થિત લૂંટ છે—

‘ પ્રતાપ વિશ્વ વિદ્યાલય ’નો ઉદ્દેશ ગમે તે હોય, છતાં પણ ધાર્મિક સ્થાનોની મીલકતોને લૂંટી લેવી એ તો સત્તાશાહી અત્યાચાર કહેવાય. આ વિદ્યાલયમાં સ્ટેટ પોતાના ભંડારમાંથી

રૂપીઆ કાઢે, કે મુનશી પોતાની મીલકતમાંથી આ કાર્ય માટે પૈસા આપે ? આ બધું હજી ઉચિત કહેવાય, પણ જૈન જેવી જ્ઞાત ક્રામના ધાર્મિક સ્થાનોની મીલકતને ઉચાપત કરવી એ કાર્ય સર્વથા અન્યાયી છે. આ કાર્યનો ગામેગામના સંઘોએ સક્રિયપણે વિરોધ કરવો એ વર્તમાનકાળે બધું જ જરૂરી છે.

ઉદેપુરના મહારાણા જે દેવસ્થાનોની મીલકતના ટ્રસ્ટી છે, તે ટ્રસ્ટીપણાના પોતાના જવાબદારીભર્યા સ્થાનનો દ્વેષભરે દુરુપયોગ કર્યો છે. તેઓ જે જૈન સમાજની ધાર્મિક મીલકતો અને ફંડોના ટ્રસ્ટી બન્યા છે, તેની મીલકતોનો તે તે પ્રજાને પૂછ્યા વિના યથેચ્છ રીતે તેનો ઉપયોગ કરવો તે શું તે પ્રજાનો વિશ્વાસઘાત ન કહેવાય ?

આ પ્રતાપ વિશ્વવિદ્યાલયને માટે એક ‘દેવસ્થાન નિધિ’ નામનું ટ્રસ્ટ ઉભું કરવામાં આવ્યું છે, તેના ઉદ્દેશમાં જણાવાયું છે કે—‘મંદિરભૂમિ અને અન્ય પ્રકારનાં દાનો, કે જે અત્યાર સુધી રાજ્યના બજેટની બહાર એક અલગ ટ્રસ્ટના રૂપમાં દેવસ્થાન વિભાગોમાં રહેતા આવ્યા છે, તે શતાબ્દિઓ થયાં આર્થિકધર્મના પોષણના કેન્દ્ર તરીકે રહ્યાં છે. તે સર્વ સ્થાનોને સરકારી ક્ષેત્રની બહાર એક દૃઢ અને અચલ આધાર પર મૂકી દેવામાં આવ્યા છે. આ સર્વ મંદિરો, સદાવ્રતો અને અન્ય પ્રકારનાં દાનોને એકત્ર કરીને ‘દેવસ્થાન નિધિ’ એ નામથી એક ટ્રસ્ટના રૂપમાં તેને કોર્પોરેશનનું સ્વરૂપ અપાયું છે.’

આ નિવેદનમાં આર્થિકધર્મ કે તેની સંસ્કૃતિને નામે જે આડીઅવળી વાતો જણાવાઈ છે, તેને બાજુએ રાખીએ તો પણ આપણે એટલું પૂછી શકીએ કે, ‘તમારી હદમાં જે જે ધર્મસ્થાનો આવ્યા છે, તેની મીલકતો, તે તે ધર્મપ્રિય આત્માઓએ પોતાની

પવિત્ર ધર્મભાવનાથી ત્યાં સમર્પિત કરી છે. તેનો હક્ક તે દેશના સત્તાધીશનો નથી કે તે ધર્માત્મા પ્રજાનો નથી. કિંતુ તે પ્રજા પણ તે મીઠકતની કેવળ ટ્રસ્ટી છે. ધર્મસ્થાનોની રક્ષા, વ્યવસ્થા સિવાય ખીજ કોઈ પણ કાર્યમાં તે મીઠકતનો ઉપયોગ નજીક થઈ શકે. આવા પવિત્ર કાર્ય સિવાય તેનો અન્ય કોઈ પણ કાર્યમાં ઉપયોગ કરવો એ ધાર્મિક મીઠકતોને લૂંટી લેવા બરાબર છે.

‘ દેવસ્થાન નિધિ ’ જે રીતે ચોજવામાં આવે છે, તે ખીલકુલ અન્યાયી કાર્ય છે. તેને માટે દુનીયાને વિશ્વાસમાં લેવાને સાફ જે શુભ હેતુ જાહેરમાં જણાવાય છે તે કેટલું હાસ્યાસ્પદ છે ?

ડાહી મરે છે ને જમ ધર કરે છે—

ઉદ્દેપુરના મહારાણા આપણી આંખોમાં ધૂલ નાંખવાની ચાલાકીથી જણાવે છે કે, ‘ દેવસ્થાન નિધિ ’નો એક શિક્ષણ કેન્દ્ર સાથે સંબંધ રહે, એ શિક્ષણ કેન્દ્રને મહારાણા પ્રતાપનું નામ જોડવું, અને અમારા પૂર્વજોએ તથા અમારા વીર પ્રજાઓએ જેની રક્ષા માટે પોતાના જીવનો દીધાં છે તે હિંદુ સંસ્કૃતિના પુનઃ પ્રકાશનું કેન્દ્ર બને—બરાબર છે. ઉદ્દેપુરના મહારાણાને, પોતાના પૂર્વજોનું નામ રાખવાનું મન થાય ને તે માટે હિંદુ સંસ્કૃતિનો પ્રચાર કરનારી સંસ્થામાં તે પૂર્વજનું નામ જોડે, આમાં કોનો વાંધો હોય ? છતાં એ સંસ્થાના નિભાવ માટે જૈનોના પવિત્ર ધર્મસ્થાનોની મીઠકતોને કાયદાદ્વારા પડાવી લેવી, એ ખીલકુલ અનુચિત છે અને મહારાણા પ્રતાપ જેવા ક્ષત્રિયના નામને કલંકિત કરનારું પગલું છે.

સત્તાધીશો સત્તાના ઉન્માદમાં સધળું કરી શકે છે; છતાં જૈન સમાજે વર્તમાનમાં આની રહામે શક્ય પ્રયત્નો કરવા તે તેની ફરજ છે. ભવિતબ્યતાના બળે ગમે તે થવાનું હોય પણ ‘ શુભે યથા-

શક્તિ યતનીયમ્' એ ન્યાયે શ્રદ્ધાળુ આત્માઓની શક્તિ, સામ-
ગ્રોઓ, ધર્મ, ધર્મસિદ્ધાંતો ને ધર્મસ્થાનોની રક્ષા માટે જરૂર
ઉપયોગી બનવી જોઈએ. આપણે જાણીએ છીએ કે આજે બહાર
અને અંદર ચારે બાજુ ધર્મઆત્માને આક્રમણોનો સામનો કરવાનો
રહે છે. આજે આલ ફાટયું છે, થીંગડું મારવા ક્યાં જવું એ
મૂંઝવણ છે. છતાં જૈન શાસ્ત્રો ઉપદેશ છે કે, આપણી જેટલી
શક્તિ હોય તેને ધર્મરક્ષાના શુભ અવસરે સહેજ પશુ ગોપવવી
નહિ. આરાધક આત્માઓની આ અવસરે તેની આરાધનાની
સાચી કસોટી છે. ચારે બાજુ અગ્નિ સલગ્યો હોય, મકાન મીલકત
બધુંયે જોત-જોતામાં ભડભડ સલગી ઉઠતું હોય તે અવસરે ધરને
માલીક એકલો જ બિલો હોય, બંબાવાલાઓને આવવાની વાર
હોય ત્યારે એ મકાન માલીકની શું ફરજ ? બળતાં મકાનને એ
જોયા કરે ? ના. પોતાની પાસે જે કાંઈ સાધન હોય તેનો શક્તિ
મુજબ તે ઉપયોગ કરે.

તે ધરના માલીકની બાજુમાં ડોલ પડી હોય તો પાણી
લાવીને તે છાંટે, ધૂળ પશુ નાંખે, છતાં ભલે એ આગ જલ્દી
ન ખૂઝાય ! પશુ તેની ફરજ છે કે, શક્તિ મુજબ સલગતું ખૂંઝ-
વવું ! આજે એ સ્થિતિ છે. કેવલ કેશરીઆજી તીર્થ પૂરતો આ
પ્રશ્ન નથી. આ તો દેખાવમાં ભલે ન્હાનો સવાલ લાગે, છતાં એ
પ્રશ્નને પશુ આપણે મોટું રૂપ આપીશું તો જ સત્તાધીશોની આંખ
ઉઘડશે. આજે કેશરીઆજી તીર્થની મીલકતમાં હસ્તક્ષેપ થાય છે,
કાલે બીજા તીર્થની મીલકતમાં બીજું રોટ' હાથ નાંખશે. એ
આમ ને આમ આજે આપણે હાથ જોડીને બેસી રહ્યા તો આપણું
બધું લૂંટાઈ જશે, કેમકે, જૈનોની ધાર્મિક મીલકતો પર આજે
બધાની આંખ બમડી છે.

આજે સત્તા પર આવેલી કોંગ્રેસ સરકાર પશુ આ જ વિષય-

રની છે. કોંગ્રેસના જેટલા આગેવાનો ગણાય છે, એમાંથી કોઇને ધર્મ પ્રત્યે સદ્ભાવ નથી. આ અવસરે આપણે ખૂબ જ સાવધ રહેવાનું છે. આ તો ડોશી ભરે છે ને જમ ધર કરી જાય છે. જે ઉદ્દેપુર સ્ટેટ ફાબ્યુ તો કોંગ્રેસ સરકારને આવો કાયદો કરતાં વાર નહિં લાગે! માટે જ આ પ્રશ્ન નજીવો નથી, પણ ધર્મપ્રાણ ધર્માત્માઓને સાફ જીવનમરણનો આ પ્રશ્ન છે.

કોંગ્રેસના નાયકો કયા વિચારો ધરાવે છે ?

તમને ખબર કદાચ નહિં હોય, પણ આ પ્રસંગે તમને મારે જણાવવું જોઈએ કે, આ ‘દેવસ્થાનનિધિ’ કે જે ધાર્મિક મીલકતો લૂંટીને ઊભો કરાએલો ભંડાર છે, તેના ટ્રસ્ટી તરીકે હિંદની લોકસભાના પ્રમુખ ડૉ. રાજેન્દ્રપ્રસાદ છે. તેમજ ‘પ્રતાપ વિશ્વ વિદ્યાલય’ના વાઇસ ચાન્સેલર અને નિધિના પ્રમુખ કનૈયાલાલ મુનશી છે. આથી સમજી શકાય છે કે, આ બધા દેશનાયકો કઈ મનોવૃત્તિના છે ? કનૈયાલાલ મુનશી કે આ બધા, અવસરે જો તે લોકો ક્ષાવી જાય તો, જૈનો કે કોઈપણ સમૃદ્ધ કોમના ધર્મસ્થાનોની મીલકતને હસ્તગત કરીને તેને લૂંટી લેવાના વિચારો તેઓ ધરાવે છે.

ઉદ્દેપુરના મહારાણાદ્વારા કોંગ્રેસી આગેવાનોએ, આ બહાને આપણો દાણો ચાંપી જોવા આ પ્રયત્ન કર્યો છે. જો જૈનો પોતાના પોતાના સંકુચિત ને ક્ષુદ્ર સ્વાર્થમાં કે મનોભેદ, ઇર્ષ્યા ને કુસંપના તોફાનમાં જાન ભૂલ્યા તો પરિણામે જૈનકોમ પોતાના ગૌરવને કે સ્વતંત્રને નહિં સાચવી શકે.

જૈન યુવકસંઘના કાર્યકર્તાઓ કે જેઓ સુધારક તરીકે અસારે ઝોળખાઈ રહ્યા છે તે લોકોએ આ વસ્તુનો વિરોધ કર્યો છે, પણ તેઓના વિરોધમાં આપણે સમ્મત થઈ શકીએ તેમ નથી. તેઓ ઉદ્દેપુરના મહારાણાને જણાવે છે કે, ‘કેશરીયાજી તીર્થના

ભંડારમાં જે કાંઈ દ્રવ્ય એકઠું થયું હોય તેનો આવા વિશ્વવિદ્યાલયના કાર્ય માટે ઉપયોગ થાય તો તે કારણે પણ નવા વિચારવાલાની દૃષ્ટિએ ખિન્ન થવાનું કાંઈ કારણ નથી, '—આ આપણી જ કામના જૈન નામધારી સુધારકોની સડેલી વિચારણાઓ ?

જે લોકોને કોઈ દિવસે મંદિરમાં જવું નથી, એક પાછ પણુ ધર્મસ્થાનોમાં ખરચવી નથી. છતાં તે મીલકતનો ઉપયોગ ક્યાં કરવો તેની વગરમાંગી સલાહ આપનારા આ આપણા જૈન ભાઈઓને, ભલે વ્યવહારથી જૈન કહેવાય; ખાકી આવા પોતાની મરજી મુજબ ધર્મસ્થાનોની મીલકતોનો વ્યય કરવાની શિખામણ આપનારાઓને જૈન કહેવાં કરતાં જૈનાભાસ—અજૈન કહીએ તો ખોટું શું ? આવાઓના હાથમાં સત્તા નથી કે કોઈપણુ ધર્મસ્થાનોના વહિવટ નથી તે સાફ છે; નહિંતર આજે એ લોકો ધર્મસ્થાનોને લૂંટાવ્યા વિના ન રહે ! પણ આ સુધારકોની પાસે હજીસુધી કોઈ ધાર્મિક મીલકત હાથમાં આવી નથી. એટલે વર્ષો થયાં તે લોકો હાથ ધસતા જ રહ્યા છે.

આપણો વિરોધ વ્યાજબી છે, કારણકે આપણા શાસ્ત્રોની આજ્ઞા મુજબ મંદિરોની મીલકત, જૂનાં મંદિરોના ઉદ્ધારના કાર્યમાં વપરાય, નવાં જિનમંદિરો સ્થાપવામાં વપરાય તેમજ જિનમંદિરોની રક્ષા, વ્યવસ્થાના કાર્યમાં આ મીલકતોનો સહવ્યય થઈ શકે, આ સિવાય કોઈપણુ કાર્યમાં જૈન મંદિરોની મીલકતોનો વ્યય કરવો તે જૈન શાસ્ત્રોની શાસ્ત્રીય ટ્રસ્ટની મર્યાદાનો ભંગ થાય છે.

આની રહામે એકજ ઉદાહરણ હું તમને આપીશ. ગાંધીજીએ 'કસ્તુરબા સ્મારક નિધિ' ના ઉધરાણામાં કોડથી ઉપરાંત મીલકતનું ટ્રસ્ટડીડ કયું છે. સ્ત્રીઓની ફલવણી, સ્ત્રીઓનાં જીવનની જરૂરીઆતો ધસાદિ વ્યવસ્થામાં આ મીલકતનો વ્યય કરવાનું ઈરાવ્યું છે. ખંગાળમાં ભૂખમરા માટે તેમજ કોમી હુલ્લડોમાં

નિરાશ્રિતોને રાહત માટે જ્યારે આ મીલકતનો ઉપયોગ કરવા માટે ગાંધીજીને એક લાઇએ પત્ર લખીને પૂછાવ્યું હતું, તેના જવાબમાં તે મીલકતના એક ટ્રસ્ટી તરીકે ગાંધીજીએ જણાવ્યું હતું કે, ' મને પત્ર લખનારનો આશય સારો હોવા છતાં તે સ્મારકનિધિના ટ્રસ્ટની કલમમાં જણાવ્યા મુજબના કાર્ય સિવાય અન્ય કોઈપણ કાર્યમાં તે મીલકતનો હું વ્યય કરી શકું નહિં ને તેમ કરવાની કોઈને સલાહ પણ ન આપી શકું. '

તો પછી જૈન મંદિરોની ધાર્મિક મીલકતો, જે લોકોએ પોતાની લક્ષિત શાસ્ત્રાનુસાર ધર્મસ્થાનોમાં સમર્પિત કરી છે, તે લોકોના ધર્મશાસ્ત્રોનો ફરમાનોની આજ્ઞાને લંઘીને તેનો ઉપયોગ કરવો તે પણ તે પ્રજાની ધાર્મિક મીલકતના ટ્રસ્ટી તરીકે એ તદ્દન અનુચિત ને અન્યાયી કાર્ય છે. માટે જ આપણે ઇચ્છીએ છીએ કે જૈન સમાજની ધાર્મિક મીલકતને આ રીતે સત્તાના કારકાથી કબજો લઈને ઉદ્દેપુરના મહારાણાએ ધર્મશ્રદ્ધાલુ જૈનોની ધાર્મિક લાગણીને જે આઘાત પહોંચાડનાર પગલું ભર્યું છે, તેને ખૂબ વિચારપૂર્વક પાછું ખેંચી લે ને જૈનોને યોગ્ય ન્યાય આપે.

સત્તા મલ્યા પછી પચતી નથી—

આજે કોંગ્રેસ સત્તા પર આવે છે, તે પ્રસંગને અનુલક્ષીને આ જાહેર સભા યોજાઈ છે, તેમાં આ બધા પ્રશ્નોની સામુદાયિક વિચારણા કરી, ઘટિત ઠરાવો કરવા માટે જ આપણો આ પ્રયત્ન છે. ઉદ્દેપુરના મહારાણા જેમ આપણી મીલકત પર અનુચિત હસ્તક્ષેપ કરવા તૈયાર થયા છે; તેમ મુંબઈની કોંગ્રેસ સરકાર, આપણાં ધર્મસ્થાનોનાં માલીકી હક્કને ઝૂંટવી લેવા તૈયાર થઈ છે. આજે પ્રજાકીય સરકાર સ્થપાઈ રહી છે, તો કોઈ એમ પૂછે કે, આ સરકારનું કાર્યક્ષેત્ર શું ? આજે તો કોંગ્રેસ સરકાર પોતાના

હાથમાં આવેલી સત્તા દ્વારા હિંદુ અને જૈન કોમના ધાર્મિક-સામાજિક વ્યવહારોમાં અનુચિત હસ્તક્ષેપ કરી રહી છે.

મુંબઈની કોંગ્રેસ સરકાર ‘હરિજન મંદિર પ્રવેશ’ બીલ, ધારાસભામાં પસાર કરાવવા ઇચ્છે છે. એમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે, ‘હરિજન કોમ, હિંદુ તેમજ જૈન મંદિરોમાં પેસી શકે છે, પૂજા અર્ચા કરી શકે છે, ને તેને તેમ કરતાં જો કોઈ અટકાવશે, તેને ગુન્હેગાર ઠરેથી છ મહિના સુધીની કેદની અથવા દંડની અથવા એ બંને સજા થઈ શકશે’.

મુંબઈ સરકારનો આ કાયદો એ કેવલ સત્તાનો ઉન્માદ છે. ‘હરિજન’ એટલે દેડ, ભંગી કે ચમાર; એ જાત, જે કુલમાં ઉત્પન્ન થઈ છે, તે કુલ ને જાત નીચ ગોત્રનો ઉદય ભોગવી રહી છે, તે જાતનો ઉદ્ધાર કરવો હોય તો આ રીતે કોઈપણ કોમ પર કાયદાદ્વારા બલાત્કાર ન હોઈ શકે ! તે કોમનો તિરસ્કાર, તર્જના, કે અપમાન ન હોઈ શકે ! કે કોઈ ન કરે એ માટે કદાચ કાયદો સંભવિત છે. પણ આ તો કાયદાનો ને મજેલી સત્તાનો ભયંકર દુરુપયોગ છે.

હરિજન કોમની સાથે અન્ય હિંદુઓએ કે જૈનોએ કે મર્તાવું ? એ અધિકાર તે તે કોમોની પોતાની ઇચ્છા ઉપર આધાર રાખે છે. આ બીલ તો ત્યાંથી આગળ વધીને જૈનોના ધાર્મિક સ્થાનો પર લાગુ કરવામાં આવે છે. આ કેટલું બધું વિચિત્ર છે ! પ્રજાકીય સરકારની તો એ ફરજ છે કે, કોઈ પણ કોમના સામાજિક કે ધાર્મિક જે હક્કો, અધિકારો, પરંપરાથી ચાલ્યા આવતા હોય તે સુલેહશાંતિના અવિરોધી હોય તેવા દરેક દરેક હક્કોનું સંરક્ષણ કરવું. પ્રજાની ગણતી સરકાર જો આમ નહિ કરે ને સત્તાનો અયોગ્ય રીતે ઉપયોગ કરી, કોઈ પણ કોમની ધાર્મિક લાગણીને

ધરાદાપૂર્વક ઉચ્ચેરશે તો તે પોતાની લોકપ્રિયતાને જરૂર જોખમાવશે. ધર્મગુરુઓ શ્રાપ ન આપે, તેઓ તો:—

આજે જે સરકાર, વાજતે ગાજતે સત્તા પર આવી રહી છે, તેને માટે આમ કહેવું એ કદાચ કચ્ચવસરનું ગણાય, છતાં એક ધર્મગુરુ તરીકેની અમારી ફરજ છે કે, યોગ્ય ધર્માત્માઓને જરૂરી ચેતવણી આપવી જોઈએ. ભલે, આખી દુનિયા આજે નાચી રહી હોય છતાં અમને જે કાંઈ જણાતું હોય તે આત્માર્થી આત્માઓની સમક્ષ આખી દુનિયાની વિરુદ્ધનું હોય તો પણ જણાવી દેવું જોઈએ. આમ કરવામાં અમે જે લોકસંજ્ઞાને આધીન બન્યા તો અમે અમારી ફરજને ચૂક્યા કહેવાઈએ.

આ ઑગસ્ટ માસમાં કે તેની પછીના મહીનામાં આ ખીલ, કાયદા માટે ધારાસભામાં પસાર થવાનું છે. આ ખીલ એટલે સત્તાદ્વારા જૈનોના ધર્મસ્થાનોના માલીકી હક્કને ચૂંટવી લેવા માટેના કાયદેસરનો અત્યાચાર. જે જૈનો ઉદારતાના નામે, ધર્મની આરાધના, રક્ષા, કે પ્રભાવનાના આવશ્યક કર્તવ્યમાં ચૂક્યા તો આજે નહિ પણ આવતી કાલનો ઇતિહાસ એમ કહેશે કે, ‘જૈન જેવી શાણી, ને વ્યાપારી કામને પોતાને સ્વમાનપૂર્વક જીવતા આવડતું નહોતું.’ આ કાલી ટીલી ન લેવી હોય તો આપણે હવે જાગવાનું છે! કોંગ્રેસ સરકાર ભલે લોકપ્રિય ગણાતી હોય તો પણ એ લોકપ્રિયતાનો દુરુપયોગ ન થઈ શકે. જે આમ થશે તો તે સત્તા લાંબો સમય નહિં જીવી શકે. કોંગ્રેસ સરકારના આજના આરંભ દિવસે, ધર્મગુરુ તરીકે આ અમારા શ્રાપ નથી, પણ આશીર્વાદ છે. જૈનોના ધર્મગુરુઓ રાગદ્વેષની વૃત્તિઓ પર કાપ મૂકનારા હોય છે. મૈત્રી, પ્રમોદ, કારુણ્ય અને મધ્યસ્થ ભાવનાઓનો પવિત્ર સંદેશ જગતના આત્માઓની સમક્ષ પ્રચારનારા તેઓશ્રી જિનેશ્વરદેવના શાણીયા છે. આથી તેઓ આશીર્વાદ આપે પણ શ્રાપ આપવાનું એમને પ્રયોજન ન હોય ?

આથી અમે કોંગ્રેસ સરકારને એ ધર્મ, ન્યાય અને નીતિના સન્માર્ગે ટકી રહે તે આશીર્વાદ આપવા દ્વારા તે મુજબ કહી રહ્યા છીએ કે, ધર્માત્માઓની પવિત્ર ધાર્મિક લાગણીને દુલ્લવવાનું કાર્ય સત્તાના આવેશમાં ન થઇ જાય તે માટે તેણે જાગતા રહેવું જોઇએ.

તોપના ભડાકા આગળ પપૂડી શું કરે?—

આજે લાલઆગની ચાર દિવાલોમાં બેસીને, તમારી સમક્ષ અમે જે કાંઈ કહી રહ્યા છીએ તે કેવલ તમને તમારી ફરજમાં જાગૃત કરવાના શુભ ઉદ્દેશથી જ. પરિણામ ગમે તે આવે. કારણ કે આજે ચારે બાજુ ધર્મની વિરુદ્ધનું વાતાવરણ વધતું જાય છે. જે સત્તાના ચારે કોર ગુણગાન થતા હોય તે સત્તાની રહામે જે કાંઈ બોલવું પડે છે, તે ધખ્યા, તેજોદ્રેષ કે અસહ્યથી દોરવાઇને નહિ, પણ કેવલ રાજ્યસત્તાના અનુચિત હસ્તક્ષેપની રહામે મર્યાદા-પૂર્વક આપણે આ કહી રહ્યા છીએ.

બાકી વાત સાચી છે કે, આપણે જે કાંઈ બોલી રહ્યા છીએ, તે હવામાં ભડી જાય તેવી સ્થિતિ છે. જ્યાં તોપોના મોટા-મોટા ભડાકા ને ફડાકા ફૂટી રહ્યા હોય, નગારા જોરથી વાગી રહ્યા હોય ત્યાં આપણી આ તપૂડીનો અવાજ શું કામ આપે? છતાં શક્તિ હોય તો ધર્મનો વિરોધ થઇ રહ્યો હોય કે ધાર્મિક સ્થાનોની સ્વતંત્રતા લૂંટાઈ રહી હોય એ વખતે આપણાથી મૌન કેમ રહેવાય? પરિણામ ગમે તે આવે તેની વિચારણા કર્યો વિના, શુભ ઉદ્દેશથી શક્ય પ્રયત્નો કરવા એ વિવેકી ધર્માત્માઓનું અવસરોચિત કર્તવ્ય છે.

જેમ ધરમાં કોઇ રનેહી-સ્વજનને અસાધ્ય બ્યાધિ લાગુ પડ્યો હોય, ડોક્ટરે ચિકિત્સા કરીને તેને અસાધ્ય તરીકે જણાવ્યો હોય, તે

વ્યાધિવાળો મરવાનો છે એ નિશ્ચિત છે, તો તેની પાસે બેઠેલા રનેહી જતો શું કરે ? એના શરીરને સાચવે કે નહિં ? એને આહાર કે ઔષધો આપે કે નહિં ? પરિણામ ગમે તે આવે, પણ પોતાના ગણાતા માણસોને સારું અવસરોચિત કરવું તે, એના આમજનોની ફરજ ગણાય છે ? આ મુજબ આપણે જાણીએ છીએ કે, વર્તમાનના અધાર્મિક વાતાવરણની એપી અસર ચોમેર ફેલાઈ રહી છે. તે અસાધ્ય નહિં પણ દુઃસાધ્ય જેવી તો જરૂર છે, તેનાથી સ્વયં બચવું અને અન્ય યોગ્ય આત્માઓને અવશ્ય બચાવવા એ અત્યારે આપણા માટે ઉચિત છે.

સત્તાના દુરુપયોગની સામે દરેક દરેક કાળમાં એનો વિરોધ થયો છે. એ પણ એક અવસર હતો કે આજે સત્તા પર આવનારી કાંગ્રેસે, બ્રિટીશ ગવર્નમેન્ટની સત્તા સામે બળવો જાહેર કર્યો હતો. એમાં કાંગ્રેસને પોતાની દૃષ્ટિએ સત્તાનો દુરુપયોગ થતો જણાતો હતો, તેથી તેની સામે તેઓનો વિરોધ હતો. તેવી જ રીતે આજે કાંગ્રેસ સરકારના અનુચિત ને અન્યાયી કાર્યની સામે આપણે વિરોધ કરવા માટે જાગૃત બનવાનું છે. આપણે આજે ભલે અદ્ય સંખ્યામાં હોધએ, છતાં આપણી લડાઈ ન્યાયી અને પ્રામાણિક છે, માટે જરૂર યોગ્ય આત્માઓનો સહકાર આપણે મેળવી શકીશું. આજે આપણે ભલે લઘુમતિમાં હોધએ એથી કાંઈ મુંઝાવાનું નથી, હંમેશાં સત્ય કે ન્યાય જ્યાં છે ત્યાં તેને બહુમતિ કે લઘુમતિ જેવું કાંઈ જ નથી હોતું.

જૈન મંદિરોને માટે આ બીલ શા સારું ?

જૈન સમાજના ધર્મસ્થાનોમાં પ્રવેશ કરવાનો હક્ક, કેવલ જૈનો સિવાય કોઈ પણ જૈનેતર હિંદુને નથી. કોઈ પણ હિંદુને, જૈન મંદિરોમાં કે જૈનોનાં ધર્મસ્થાનોમાં આવવાનો સ્વતંત્ર રીતે હક્ક નથી, તો પછી હરિજન કામની સાથે જૈન કામના ધાર્મિક સ્થાનોને

સંડોવવાની જરૂર શી? જૈનો અને હિંદુઓની વચ્ચે ભલે સામાજિક આચાર-વ્યવહારોની દૃષ્ટિએ એકતા હોય પણ ધર્મની દૃષ્ટિએ જૈનો અને ઇતર હિંદુઓની વચ્ચે આલજખીનનું અંતર છે. જૈનેતર હિંદુઓ અને જૈનોના દેવત્ત્વ, ગુરુત્ત્વ ને ધર્મ-તત્ત્વમાં ઘણાજ ફરક છે. જૈનોના દેવ-અરિહંત સર્વશ-તે રાગ-દ્વેષ અને અજ્ઞાનને જીતનારા છે. જૈન સમાજના ધર્મગુરુ કંચનકામિનીના સર્વથા ત્યાગી, નિર્ગ્રંથ ગણાય છે. આ રીતે જૈનોના ધર્મસિદ્ધાંતો-આત્મા જેવા તત્ત્વોમાં પણ ઘણા જ ભેદ છે, જ્યાં શા માટે જૈન કોમનાં પવિત્ર ધર્મસ્થાનોને આ ખીલમાં સામેલ કરવામાં આવે છે તે સમજી શકાતું નથી. જૈનો જો હવે સાવધ નહિં બને તો નબળાને દરેક રીતે ખમવું પડશે હિંદુ કોમના પેટા વિભાગમાં જૈન સિવાય શીખ કોમ પણ ગણાય છે. તો શા સારુ શીખના ગુરૂદ્વારોનો આમાં સર્માવેશ નથી કરવામાં આવ્યો?

જૈનો જેવી સમૃદ્ધ કોમના ધર્મસ્થાનોના માલીકી હક્કમાં આ ખીલદારા અનુચિત હસ્તક્ષેપ કરવામાં કોંગ્રેસ સરકારની કષ્ટ શુભ નિષ્ણ કામ કરી રહી છે તે સમજી શકવું બહુ મુશ્કેલ છે? આર કોડ અંતજ્ઞેમાંથી એક પણ અંતજ જૈન ધર્મને પાળતો હોય કે જૈનોના તીર્થંકરદેવ ભગવાન શ્રીમહાવીરદેવને માનતો હોય એવું હજી સુધી જેવા સાંભલવા કે જાણવામાં આવ્યું નથી. તો પછી શા માટે જૈન જેવી શાંત, શાશ્વી ને સુલેહશાંતિમાં માનનારી ધર્મી પ્રજાને આ રીતે તેની ધાર્મિક લાગણીને ઉશ્કેરવામાં મુંબઈની કોંગ્રેસ સરકાર નિમિત્ત બનતી હશે?

જૈન કોમના હક્કોનું રક્ષણ કેમ નહિ?

આ તકે આપણે એક વસ્તુ ભૂલવા જેવી નથી, તે એ કે, આજના વાતાવરણમાં જેને પોતાના હક્ક, અધિકારો ઇત્યાદિનું રક્ષણ મેળવવું હશે, તેને પોતાનો અવાજ જાહેરમાં રજૂ કરવો

પડશે. મુસ્લીમકોમ, શીખકોમ, પારસી, ખ્રીસ્તી, હરિજન-આ બધી લઘુમતી કોમોને તેના હક્કો અધિકારો આ બધાનું રક્ષણ મળે, તેના રક્ષણને માટે દર છાશવારે ને છાશવારે પ્રગ્નકીય સરકાર પોતાના નિવેદનો બહાર પાડે ! લોકપ્રતિનિધિ સભામાં મુસ્લીમોના પ્રતિનિધિ છે, શીખોના, પારસી તેમજ ખ્રિસ્તીઓના પ્રતિનિધિઓ છે, પ્રધાનમંડળમાં પણ બધી કોમોના પ્રતિનિધિઓ છે, પણ જૈન કોમના હક્કો-અધિકારો ઇત્યાદિ માટે એનો અવાજ રજૂ કરનાર કોણ છે ? મન, ધન અને તનથી કોંગ્રેસને તેની ચળવળમાં સહાય કરનારા જૈનોનો અવાજ આજે ક્યાં કોઈ સાંભળે છે ? આ વસ્તુ આજે ખાસ યાદ રાખવા જેવી છે.

જૈનોના મંદિરોની વ્યવસ્થા, માલિકી ને રક્ષણનો હક્ક જૈનોનો છે. છતાં હરિજન કોમના કહેવાતા લાલની ખાતર જૈન કોમના માલિકી હક્ક પર કોંગ્રેસ સરકાર ત્રાપ મારવા પ્રયત્ન કરે એ ઉચિત નથી. કોંગ્રેસ સરકાર કેવળ હરિજન કોમની નથી, એને મન તો બધી કોમો પોતાની પ્રગ્ન છે, તો એક કોમના કહેવાતા ઉદ્ધારની ખાતર અન્ય કોમના સામાજિક કે ધાર્મિક પરાપૂર્વથી ચાલ્યા આવતા રૂઢ વ્યવહારોની સામે સત્તાદ્વારા અત્યાચાર કરવો તે પ્રગ્નકીય સરકારને શોભે નહિ. કોંગ્રેસ જે કાંઈ કરે કે ગાંધીજી જે કાંઈ કહે તેને વિના વિચારે અધશ્રદ્ધાથી સ્વીકારી લેનારા આપણા સમાજના સુધારકો આપણને કહે છે કે, ‘કાંઈ પણ હરિજન જૈનધર્મ પાળે તો શું ખોટું ? જૈન ધર્મ સધળાનો છે, માટે હરિજનને મંદિરમાં જવા દેવામાં શું હરકત છે ?’ વાત ખરી છે. કાંઈ પણ માનવ જૈનધર્મ પાળે-માને તો સહુથી પહેલાં ધર્મગુરુ તરીકે અમને આનંદ થશે. અને એ રીતે જૈનધર્મને પાળનારો દેવગુરુની આજ્ઞા માનનારો હોવો જોઈએ. એને માટે દેવ કે ગુરુ જે આજ્ઞા ફરમાવે તેનું શક્તિ મુજબ પાલન કરવું એ તે જૈન બનેલા હરિજનની ઉચિત ફરજ છે.

પણ આ બીલનો આ ઉદ્દેશ નથી. કેવળ હિંદુ કે જૈન મંદિરમાં સત્તાદ્વારા પોતાનો પગદંડો જમાવવાની આબની કાંગ્રેસ સરકારની તેમજ જૈન સમાજના સુધારકોની આ ખ્હાના હેઠળ છૂપી નેમ છે.

સમાનતાની વાતોમાં ફંલ છે !—

હરિજન કામના હિતની કેવળ વાતો છે. હરિજન કે જે ઢેઢ, ભંગી અને ચમાર જાતના છે તે લોકોના ધર્મમાં તેઓને જો મક્કમ કરવા હોય કે તેઓને જો પરમાત્માનાં દર્શન, પ્રાર્થના કરાવવાની જો કાંગ્રેસ સરકારને લાગણી થતી હોય તો, તેઓને માટે અલગ મંદિરો બંધાવી આપવા એ કાંગ્રેસ સરકારને કદાચ ઉચિત છે. પણ આ ખ્હાને ધરાદાપૂર્વક કોઈ પણ કામની લાગણીને દુલવવાનો પ્રયત્ન કરવો એ સત્તાનો આંધળો ઉપયોગ છે.

‘પરમાત્માને બધા સરખા છે.’ એવી દલીલ કરનારા કેવળ આ દલીલ પોતાના કદાચહને પોષવાને માટે કરી રહ્યા છે. ‘આત્મવત્ત સર્વભૂતેષુ’ એ ઉપદેશ પરમાત્માએ આપ્યો છે. એ આ લોકો પોતાના વ્યવહારમાં ક્યાં ને કવી રીતે આચરે છે ? જો આ સૂત્રને માનવામાં આવે તો, વાંદરાં, હરણ, રાજ, માછલાં, કબુતર, ચકલાં વિગેરેને મારવાનો હુકમ કેમ નીકળે ? એને મારીને માંસાહાર કરનારને તેમ કરવાની છૂટ કેમ અપાય ? આ સ્થાને તે સમાનતાવાળું સૂત્ર કેમ ઉપયોગમાં લેવાતું નથી ? જો બધા સમાન છે તો આ બધા પ્રાણીઓનો નાશ કરવાનો ઉપદેશ કેમ અપાય છે ? આવો ઉપદેશ ક્યા ધર્મશાસ્ત્રોમાં દર્શાવ્યો છે ? કાંગ્રેસના સર્વસ્વ ગણાતા ગાંધીજીની વાતોમાં ક્યાં પ્રાણીમાત્રની સમાનતા જણાય છે ? તેઓ જણાવે છે કે, ‘જ્યાં વાંદરાંઓ ઉપદ્રવરૂપ હોય ત્યાં તેમને મારવામાં હિંસા થતી દેખાય તો તે ક્ષમ્ય ગણાય, એટલું

જ નહિં પણ એવી હિંસા એ ધર્મ બને છે. એવો સવાલ ઊઠી શકે કે, માણસને સારુ પણ આ જ નિયમ લાગુ કેમ ન કરાય ? જવાબ એ કે તે લાગુ થતો નથી, ક્રમક્રમે તે આપણા જેવા છે. તેને ધર્મરે ખુદ્ધિ આપી છે. અને મનુષ્યેતર પ્રાણીમાં એ નથી. (હરિજન બંધુ, તા. ૫-૫-૪૬, પૃષ્ઠ ૧૨૩).

ગાંધીજીના આ વિચારોમાં પ્રાણીમાત્ર પ્રત્યેની સમાનતા ક્યાં છે ? કોંગ્રેસમાં એકને ૬૦૦૦ નો પગાર મળે, જ્યારે બીજાને મહિને ૬૦૦૦ પૈસા પણ ન મળે. વ્યવહારમાં પણ આપણે જોઈએ છીએ કે એકની પાસે હજારો લાખો કે કોડો છે, જ્યારે બીજા પાસે ખાવાને પાઈ પણ નથી ! એક પોતાના ખુદ્ધિબળથી દહાડે ૧૦૦૦) રૂ. કમાય છે, જ્યારે એકને દહાડાની સખ્ત મજૂરી છતાં ૧૦૦) પાઈ પણ મળતી નથી.

આ બધામાં ક્યાં સમાનતા છે ? પુરુષોમાં પણ એક બાપ, એક ભાઈ, એક કાકા, ને એક મામા, આ બધી વિષમતા નથી ? સ્ત્રીવર્ગમાં બધી સ્ત્રીઓમાં ક્યાં સમાનતા છે ? એક મા, એક બેન, એક કાકી, એક માસી, એક ભાભી, એક ફોઈ ને એક સ્ત્રી. આ બધા ભેદો કેમ જણાય છે ? એ સરખાપણાની વાતો કરનારામાંયે ક્યાં સમાન હક્કો જણાય છે ? કોંગ્રેસની કારોબારીમાં જવાનો બધા માણસોને હક્ક નથી. પણ અમુક જ દશ બાર માણસો જ જઈ શકે. કારણ ? મહાસમિતિમાં અમુક રૂ.૦૦-૪૦૦ માણસોને પેસવા કેમ દેવાય છે ? ખુલ્લી બેઠકામાં પાંચ દશ ખરચનારને જ જવાનું કેમ ? બીજા શા સારુ નહિ ? આ બધી સમાનતા કે વિષમતા ? એકને હજારો હાથ જોડે જ્યારે એક હજારોને હાથ જોડે ! મનુષ્ય સરખા હોવા છતાં ગુણ, કુળ, જાતિ આદિના યોગે ન્યૂનાધિકતા રહેવાની જ. એનો અપલાપ કરનારને પણ એની વ્યવસ્થા બળાત્કારે સ્વીકારવી જ પડે છે.

ગાય આદિનો વધ બધ કરાવવા કાયદો કેમ નહિ?—

કર્મીધીન સંસારમાં જે નીચ ગોત્રનો ઉદય તે તે કુળોમાં ઉત્પન્ન થએલાઓ ભોગવી રહ્યા છે, તે કુવળે ધર્મ કે અહિંસા, સંયમ ને તપની આરાધના ભૂલી જઈને વાયડી વાતો માત્ર કરવાથી ટળતો નથી. સામાજિક કે ધાર્મિક જે વ્યવહારો પરંપરા મુજબ ચાલુ છે, તેનો નાશ કરવા માટે જન સમાજમાં તેને અનુકુળ વાતાવરણ પેદા કરવું પડશે! માનવ માત્ર સમાન છે, એટલું જ નહિ આત્મામાત્ર સમાન છે, છતાં આવી સમાનતાની વાતો બોલવા પૂરતી છે. વ્યવહારમાં એ આજે ન હોય શકે. તેને માટે તે તે પ્રકારના યોગ્ય ગુણો મેળવવા પડશે. ફક્ત કલમના એક જ ગોદે એ અસમાનતાને તોડી પાડવી એ ભૂતકાળમાં બન્યું નથી, વર્તમાનમાં બનતું નથી ને ભવિષ્યમાં બનવાનું નથી. અને આમ બળાત્કારે કાંઈ પણ સુધારો કે પરિવર્તન કરવું એ ઘણું જ અનુચિત તેમજ ઉતાવળીયું પગલું છે. માનવને સમાન બનાવવા માટે કાયદો કરનાર, પશુઓના સંહાર અટકાવી શકતા નથી. પણ ઊલટું એને અંગે કાયદો ન કરવા માટે પણ કેવા વિચિત્ર જવાબો આપે છે. આ માટે એક જ દાખલો આપી શકાય તેમ છે. હિંદુસ્તાન પર હિંદની પ્રજા સત્તા પર આવે છે. તે પ્રસંગે હિંદની પવિત્ર ભૂમિ પર પરદેશી સત્તાએ જે કતલખાનાઓ ઊભાં કર્યાં છે, ને હિંદુઓની પોતાની ધાર્મિક માન્યતા પ્રમાણે જે ગોવધ આદિ થઈ રહ્યું છે, તેની સામે હિંદની આઝાદ સરકારને તેમજ લોકસભાના પ્રમુખ રાજેન્દ્રપ્રસાદને, લાખો કાગળો હજારો તારો હિંદુઓએ કર્યા છે. તેના જવાબમાં ગાંધીજી એમ કહે છે કે—

‘ગોવધ હિંદુ ધર્મના સિદ્ધાન્ત વિરુદ્ધ છે, તેટલા ખાતર ગાયની કતલ અટકાવવાનો કાયદો કરવાનું સરકારને કહેવાનું મને કોઈ કારણ દેખાતું નથી. આ બધી વાતોનો દયા ખાવા જેવો

ભાગ તો એ છે કે, આ બધા તાર મોકલનાર અને એકંદરે આખા હિંદુ સમાજને ભાન નથી કે તે બધા જાતે ગાયની કતલ કરતા નથી. છતાં ગાયો તરફ તેમનું વર્તન કતલ જેટલું જ ભુંડું છે. આખરે તો ખીજ બધી સૃષ્ટિનો તેવો જ ગાયનો રાખવાવાળો તો હજાર હાથવાળો માથે ખેડો છે. પરંતુ ગોરક્ષા ધર્મનો દાવો રાખનારા હિંદુઓ ગાયોને અને સામાન્યપણે બધા જન્તાવરોને ભૂખે મારે છે. જેવી લેવી જોઈએ તેવી તેમની સંભાળ લેતા નથી. ’

‘ હિંદુઓની પશુસંપત્તિ મોટે ભાગે હિંદુઓના હાથમાં છે, પણ ઢોરની ઓલાદ હિંદમાં જેવી કંગાળ અને માવજત વગરની. જેવા મળે છે, તેવી ખીજ કાઢી મુલકમાં નહિં મળે? વિલાયતમાં જનવરોનાં ઉત્તમ નમૂનાઓ જોએલા તેનું મને અભારે રમરણ થાય છે, કે ‘ ત્યાં પ્રજા ગોમાંસ ખાય છે. પણ પોતાનાં ઢોર-ઢાંખરની અને પોતાની પશુસંપત્તિની એ લોકો ઉત્તમમાં ઉત્તમ પ્રકારે સંભાળ લે છે ને માવજત કરે છે. ’

(—હરિજન બંધુ તા. ૨૭-૭-૪૭).

હરિજનોનો રાખણહાર ખેડો છે કે નહિં ?

અહિંસાનો પ્રચાર કરનાર તરીકે, આજના રાજકીય વાતાવરણમાં ઓળખાતા કેંગ્રેસના આગેવાન ગાંધીજી ગાય, હરણ, વાંદરા આદિ પશુઓનો કતલખાનામાં ફરપણે જે સંહાર થઈ રહ્યો છે, તેનો બચાવ કઈ રીતે કરે છે? આર્યસંસ્કૃતિને માનનાર કોઈ પણ સહૃદય ધર્માત્મા આ રીતે જવાબ આપી શકે કે? મૂંગા, અનાથ ને અશરણ જીવોનો નિરર્થક જે સંહાર થઈ રહ્યો છે તે અટકાવવા માટે આગ્રહ કરનારા ધર્માત્મા લોકોને ગાંધીજી જે રીતે ધબકાવે છે એ શું ઉચિત છે? જે રીતે કાયદાનો

આશરે લીધા વિના પશુસંપત્તિના રક્ષણમાં લોકોને ધ્યાન પરો-
વવાનું તેઓ જણાવે છે, તે રીતે આપણે કહીશું કે, કાયદાને
આશરે લીધા વિના હરિજનોના હક્કોનું સંરક્ષણ કરવાને તમે શા
માટે લોકોનું ધ્યાન નથી દોરતા ? જ્યારે ગાય આદિ પશુઓ કે
જીવો પોતાના રક્ષણ માટે કાંઈ કરી શકવાને અસમર્થ છે, તેને અંજે
તેઓ કહે છે કે ગાયોને! રાખવાવાળો હજાર હાથવાળો માથે બેઠો
છે. કેવી અસંગત દલીલો !

ત્યારે હરિજન કોમના ઉદ્ધારની વધારે પડતી ઘેલછામાં
કાયદો કરવાની ઉતાવળમાં આવીને એઓ શા માટે એ ભૂલી
જાય છે કે, હરિજનકોમને પણ રાખવાવાળો તો હજાર હાથવાળો
માથે બેઠો છે ! ખરી વાત એ છે, કે હિંદ દેશ પરથી ભલે આજે
પરદેશી સરકાર જતી હોય પણ પરદેશી સંસ્કૃતિ નથી જતી. એકે
હિંદના લોકોને કેવળ શરીર, અર્થકારણ કે રાજકીય દૃષ્ટિએ
પરાધીન કદાચ બનાવ્યા હશે; જ્યારે બીજાએ એટલે પરદેશી
સંસ્કૃતિએ હિંદની પ્રજાનાં માનસમાં ધણું ધણું વિકૃત પરિવર્તન
કરાવ્યું છે. આજે સત્તા પર આવી રહેલા કોંગ્રેસી આગેવાનો તેમજ
ખુદ ગાંધીજી પોતે કેવલ પરદેશી સંસ્કૃતિના જ વારસદાર છે.
જેથી માનવોની દયામાં જ એ લોકો કેવલ માને છે, અને પશુ
કે અનાથ મૂંગા જીવોની સૃષ્ટિનો નાશ થતો અટકાવવાને પગલાં
નહિં ભરવાનું પોતે સમર્થન કરે છે, અને એને માટે કેટકેટલી
વાદાત દલીલો કરે છે !

યૂરોપની પ્રજાને બચાવ કરતાં ગાંધીજી કેવી અયોગ્ય
વાતો કરી નાંખે છે. તેઓ કહે છે કે 'ત્યાં પ્રજા એમાંસ
ખાય છે ખરી, પણ પોતાના ઠોરઠાંખર અને પોતાની પશુસંપત્તિની
એ લોકો ઉત્તમમાં ઉત્તમ પ્રકારે સંભાળ લે છે ને માવજત
કરે છે.' આ શું બરોબર છે ? આ બધી સંભાળ એ શું

ધાર્મિક દૃષ્ટિએ લે છે ? કેવલ પોતાના સ્વાર્થ ખાતર તો કસાર્ધ લોકો પણ ઘેટાં, બકરાં, ગાય, પાડા વગેરે જીવોનું સંરક્ષણ કરે છે એથી શું ? જે લોકો માંસ ખાય તે લોકો જીવદયામાં માને છે એમ કહેવું એ આર્યસંસ્કૃતિમાં માનનારના મુખમાં કદિ શોભે ખરું કે ?

તો પછી હરિજનોને ભલે, અસ્પૃશ્ય ગણાય કે એની સાથે વ્યવહારો ન રખાય તો એથી શું તેના પરનો તિરસ્કાર કહેવાય કે ? કર્મધીન સંસારમાં આ રીતના ભેદો, તરતમતા, ન્યૂનાધિકતા હંમેશા અનાદિકાલથી ચાલી આવે છે, એના માટે આ બધા બલાત્કારો શા માટે ?

શું બધા હિંદુઓ આવા જ છે કે ?

ગાંધીજી હિંદુઓને કહે છે કે, હિંદની પશુસંપત્તિ માટે આગે હિંદુઓના હાથમાં છે, પણ ઢોરની ઓલાદ હિંદમાં જેવી કંઝાળ અને માવજત વગરની જોવાની મળે છે, તેવી બીજા કોઈ મુલકમાં નહિં મળે ? ગાંધીજીનું કથન શું સાચું છે ? બસ હિંદુઓજ હિંદની પશુસંપત્તિનું રક્ષણ કે માવજત કરતા નથી એ હકીકત બરોબર છે ? જો પશુસંપત્તિનું રક્ષણ કે તેની માવજત હિંદુઓ નથી કરતા, તો કાયદાદ્વારા તેમ કરાવવા માટે શા સાફ કોંગ્રેસ સરકાર લોકો પર દબાણ ન લાવે ? ખરી વાત એ છે કે આ કોંગ્રેસના નાયકો પશુઓની જીવદયામાં કે અહિંસામાં માનતા હોય તેવું તેમના કોઈપણ નિવેદનો કે વિચારોમાંથી પણ આપણને જણવા સાંભળવામાં આવતું નથી.

તમને ખબર હશે કે, અકબર બાદશાહના કાલમાં હિંદુ-કોમની ધાર્મિક લાગણીને માન આપી, ધાર્મિક તેમજ આર્થિક દૃષ્ટિએ તે મોગલસમ્રાટે ગાય આદિ પશુઓનો વધ કાયદાદ્વારા

બંધ કરાવ્યો હતો, અને જગદ્ગુરુ તપાગચ્છાધિપતિ શાસનસમ્રાટ આચાર્યદેવ શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના સદુપદેશથી બાર મહિનામાં છ મહિના સુધી સમસ્ત હિંદમાં તે યવનમોઝલ સમ્રાટે અમારિ પ્રવર્તન કરાવ્યું હતું. જ્યારે આજે ફ્રાંસેસ સરકારને, કોઇપણ અનાથ જીવોને રક્ષણ આપવાની વાતમાં હસી કાઢવા જેવું લાગે છે ?

સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ બોલે છે કે :—

આપણી મૂળ વાત તો એ ચાલે છે કે, એક બાળુ ફ્રાંસેસના આગેવાનો ધર્મની બાબતોનો પ્રચાર કરવા માટે કાયદાનો આશરો લેવાની ધસીને ના પાડે છે, એટલું નહિં પણ જીવદયાપ્રેમી ધર્મત્તમાઓની લાગણીને દુઃખ થાય તેવા નિવેદનો પ્રસિદ્ધ કરે છે. તેમાં સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ જેવા તો બોલે છે કે ‘જ્યાં સેંકડો માનવો મરી રહ્યા છે ત્યારે લોકોને ગોવધ બંધ કરાવવાનું સૂઝે છે.’ બરાબર છે. માણસો મરતા હોય તો ન મરવા જોઈએ એમ અમે કહીએ છીએ. કોઇપણ જીવ ન મરવો જોઈએ એમ અમારું જૈનશાસન પોકારી પોકારીને સમસ્ત સંસારને ઉપદેશી રહ્યું છે, પણ એથી માનવો મરે માટે, પશુ પક્ષી કે કોઇપણ જીવોનો સંહાર થઈ રહ્યો હોય ને આપણામાં સામર્થ્ય હોય તે તે જીવોનું શું રક્ષણ ન કરવું ?

કોઇપણ જીવને આપણે બચાવી ન શકતા હોઈએ એ કદાચ બને ! કોઇપણ આત્માને સુખ આપવાની આપણામાં શક્તિ ન હોય એ બરાબર છે, છતાં કોઇપણ જીવને આપણે આપણા શક્તિસામર્થ્યથી દુઃખ ન આપવું એ આર્ય દેશની ધર્મત્તમા પ્રજાને પોતાનો ધર્મ છે. આમાં કોઇપણ બે મત ધરાવી શકે જ નહિં.

આ રીતે જીવોના રક્ષણની વિરુદ્ધમાં દલીલો થાય છે. ને

તેજ કોંગ્રેસ સરકાર હરિજનોના ઉદ્ધારના નામે કાયદાદ્વારા દીલી ને નિર્બલ ગણાતી હિંદુકોમ પર બલાત્કાર કરવાને તૈયાર થાય છે.

શું હિંદુ કોમમાં જ આ બધો ભેદભાવ છે !

કોંગ્રેસ સરકાર આપણી આગળ દલીલ મૂકે છે કે, ‘ હિંદુ કોમમાં જે આ બધા પેટા વિભાગો છે, જે પરસ્પરના ભિન્ન ભિન્ન વ્યવહારો છે, તે બધા એક થવા જોઈએ; નહિંતર હિંદુ કોમ પડી ભાંગશે.’ આ દલીલ કેવલ બહારનાને રહમગમવવા પૂરતી છે. હા, વાત સાચી છે કે, હિંદુ કોમમાં અવાંતર ધણા જ પેટા વિભાગો છે પણ તેથી શું ? સહુ-સહુના કોમવાર આચારો ભિન્ન ભિન્ન હોય એથી એ સમાજ પ્રગતિ નથી સાધી શકતો એવું વિધાન કય રીતે થઈ શકે ? જે પ્રજાકીય સરકારને આવા કાંઈ પણ કોમના ભિન્ન ભિન્ન આચારો ન ગમતા હોય તો કેવલ હિંદુ કોમ કે જૈન કોમના ધર્મસ્થાનોને અંગે કાયદો શા માટે ? મુસલમાન કોમમાં પણ શીયા, સુન્ની, ખોળ, આગાખાની, આ બધા ભેદો શું નથી ? તે બધી કોમોના ધાર્મિક સામાજિક આચારો ભિન્ન નથી કે ? સુન્ની મુસલમાનોની મસ્જિદોમાં શીયાઓ જઈ શકે છે કે ? આ માટે કોંગ્રેસ સરકાર કે જે પોતાને બધી પ્રજાના પ્રતિનિધિરૂપ હોવાનો દાવો કરે છે તે શા માટે મુસલમાનોને સાઈ ખીલ નથી લાવતી ?

શીખોના ગુરુદ્વારમાં બધા હિંદુ માત્ર પ્રવેશ નથી કરી શકતા. આ માટે કોંગ્રેસ સરકાર શું કરી શકે તેમ છે ? પરદેશી ખ્રીસ્તીઓ અને દેશી એંગ્લો ઇન્ડિયનોના ધાર્મિક કે સામાજિક રીતરીવાજોમાં પરસ્પરનો ધણો જ ભેદભાવ છે તો કોંગ્રેસની પ્રજાકીય સરકાર આ માટે કેમ કાંઈ કાયદો ધડી શકતી નથી ? કેવલ જૈનો તેમજ હિંદુઓ માટે જ આ કાયદો શા માટે ? વ્યવહારમાં કહેવત છે કે ‘ નબળો માટી ઘેરી પર શરો ’ એની પુનરાવૃત્તિ નથી થતી કે ?

ન્યાં સુધી સંસાર છે ત્યાં સુધી:—

કેટલાકે કહે છે કે, ‘જૈન સાધુઓ સમાનતાની ચળવળના વિરોધી છે’ આવું બોલનારા ખરી રીતે જૈન સાધુઓના પરિચયમાં આવતા નથી, કેવલ બહારના વાતાવરણથી દોરવાઇને જિનેશ્વરદેવના માર્ગમાં રહેલા જૈન ધર્મગુરુઓ માટે ખોટા પ્રચાર કરી રહ્યા છે. જે કે આવા પ્રચારથી અમારા અંતરમાં બીજી કંઈ ખરાબ અસર થતી નથી, અને તે આત્માઓ માટે અમને હૃદયમાં રહેજ પણ દુર્ભાવ નથી તેમજ આવા વિષયમાં અમને દુર્ભાવ થવો પણ ન જોઈએ ! છતાં જે સાચી વસ્તુ-સ્થિતિ હોય તે યોગ્ય આત્માઓને જરૂર જણાવવી જોઈએ !

પહેલી વાત એ છે કે, સમસ્ત સંસારમાં સમાનતા માટે વધુમાં વધુ કરી છૂટનાર હોય તો જિનેશ્વરદેવના શાસનમાં રહેલા જૈન શ્રમણો છે. જગતની વિષમતાઓ અમારાથી સહી જાતી નથી, માટેજ આ બધી વિષમતાઓની રહામે તેના કારણરૂપ કર્મોને જડમૂળથી ઉખેડી નાંખવાને અમે મોરચો માંજો છે, અમારો માર્ગ અમારા ધ્યેયને સાનુકૂળ છે. આઠ પ્રકારનાં કર્મોનાં ન્યાં સુધી સર્વથા ક્ષય ન થાય ત્યાં સુધી સમસ્ત સંસારમાં ડગલે ને પગલે વિષમતા રહેવાની. આથી તે વિષમતાથી કંટાળો ન ચાલે. હા. તે ટાળવાનો યોગ્ય ઉપાય અવશ્ય લેવો જોઈએ !

જગતની વિષમતા, પરાધીનતાનો મૂળથી નાશ કરવાને સાર, આશ્રવ માત્રનો લાગ કરી, સંવર ને નિર્જરાના માર્ગે ધર્મઆત્માઓએ જવું જોઈએ. રોગથી કંટાળેલો દર્દી પેટ કે માથું કૂટે, રોગમુક્ત ન થઈ શકે, તે માટે તેણે યોગ્ય ઔષધોપચાર વિધિપૂર્વક સેવવા જોઈએ. શ્રીજિનેશ્વરદેવનું શાસન, સંસારની સઘલીએ વિષમતાઓ ઉખેડી નાંખવાને, અહિંસા, સંયમ અને તપની આરાધનાનો માર્ગ આપણને ઉપદેશ છે:

અધાતી કર્મો જ્યાં સુધી રહ્યા છે, ત્યાં સુધી તીર્થ કર લમ-
વંતોમાં પણ પરસ્પરની સમાનતા નથી હોતી. ક્ષાયિક ગુણોમાં
સમાનતા હોઈ શકે. બાકી શરીરાદિમાં તરતમતા રહેવાની. બ. શ્રી
ઋષભદેવ પરમાત્માના શરીરની સ્થિતિ, અને બ. શ્રીમહાવીરદેવના
શરીરની સ્થિતિ એ બન્નેમાં પણ ક્યાં સમાનતા છે ? એકનું
શરીર પાંચસો ધનુષની જિંચાઈવાળું ને બ. શ્રીમહાવીરદેવના શરીરની
જિંચાઈ સાત હાથની, આ અસમાનતા માટે શું કરવું ? વિવેકી
આત્મા, કર્મજન્ય વિષમતાએથી મૂંઝાય નહિ; માટે જ આપણે
કહીશું કે, હરિજનોને અમે એમની અસમાનતાના કારણે તિરસ્કાર
નથી કરતાં પણ જે વસ્તુ કર્મજન્ય હોય એની રહામે સત્તાદ્વારા
ધમપછાડા શાના ?

આ બીલનો મૂળ હેતુ કોઈ જુદો છે !

આપણો વાંધો કોંગ્રેસ સરકાર સ્થામે નથી. પણ આપણે
કહેવાનું જે છે, તે ‘ હરિજન મંદિર પ્રવેશ ’ બીલને જૈનોના
ધાર્મિક સ્થાનોને લાગુ કરવામાં જે આશય-ઉદ્દેશ કામ કરી રહ્યો
છે, તેની રહામે છે. આ રીતે, જૈનોની ધાર્મિક મીલકતોમાં સર-
કારનો હસ્તક્ષેપ એક વેળા થયો, પછી આપણું કાંઈ નહિ જ ચાલે !
જ્યાં જ્યાં આપણા તીર્થો, મંદિરો ને તેની કોડોની મીલકતો પડી
છે ત્યાં આ કોંગ્રેસ સરકાર કાયદાદ્વારા આક્રમણ લાવ્યા વિના
નહિ રહે ! જે આપણે જાગ્યા નહિ તો આપણો સર્વનાશ પણ
નોતરાયેલો સ્થામે જ ઉભો છે.

કોંગ્રેસ સરકારનો આ બીલમાં કયો હેતુ રહ્યો છે, તે
તમારી જાણમાં આવે માટે ૧૯૩૮-૩૯ નો એક પ્રસંગ તમારી
આગળ હું મૂકું છું. જ્યારે કોંગ્રેસ સરકાર પહેલીવહેલી પ્રાંતિક
વહિવટોના પ્રધાનપદે આવી ત્યારે બિહારની ધારાસભામાં એવું
બીલ, કોંગ્રેસ તરફથી મૂકાયું હતું જેના ઉદ્દેશોમાં જણાવાયું

હવું કે, ‘બિહાર પ્રાંતમાં જેટલાં હિન્દુઓનાં ધર્મસ્થાનોની મિલકતો છે તે બધી મિલકતોને સરકાર પોતાના હસ્તક લઈ, તેની યોગ્ય વ્યવસ્થા કરે, આ રીતે દરેક દરેક ધર્મસ્થાનોમાં સહુ પહેલો હસ્તક્ષેપ કરવો હોય ત્યારે બહારની દુનિયાને સમજાવવા માટે આવા કહેવાતા શુભ હેતુઓ જાહેરમાં મૂકાય, પણ પરિણામે એ ધર્મસ્થાનો પર સરકાર પોતાનો સંપૂર્ણ કાબૂ રાખી પોતાની જ મિલકત કરવા માંગે છે.

જો કે, બિહાર સરકારનું એ બીલ પાસ ન થયું, કારણ કે, સારખાદ કોંગ્રેસ સરકારને પોતાનાં રાજીનામા આપી દેવા પડ્યા, એટલે એ બીલ કાયદાનું રૂપ લેતાં અટકી પડ્યું. નહિતર બિહારમાં આવેલા આપણાં પવિત્ર તીર્થસ્થાનો જેવાં કે, સમેત-શિખર, ક્ષત્રિયકુંડ, પાવાપુરી, રાજગૃહી વગેરે આપણાં તીર્થંકર-દેવોના કલ્યાણકોની પવિત્ર તીર્થભૂમિ પરના એ તીર્થોની મિલકતો વ્યવસ્થાના બહાને પ્રજાકીય કોંગ્રેસ સરકારના હાથમાં જઈ પડત !

એટલે, આ બીલનો આપણો વિરોધ કોઈ પણ અશુભ ઉદ્દેશથી કે કોઈ પણ વ્યક્તિ પરત્વેના વિરોધ માટે નથી પણ તેના મૂળમાં જે ધર્મસ્થાનોની મિલકત પર ત્રાપ મારવાનો આશય રહેલો છે તેની સામે આપણો વિરોધ છે.

આવા ચોંમેરના પ્રતિકૂળ વાતાવરણમાં શાણા જૈનો જો વેળાસર પ્રમાદની ધૂળને ખંખેરીને જાગતા નહિ થાય તો નિર્જાને એકર પ્રજાનું બધું લૂંટાવા માંડશે ! મુસલમાન કોમ, પારસી કોમ ને શીખ કોમ જાગૃત છે, તે તેના ધાર્મિક અધિકારોના સંરક્ષણ માટે કોંગ્રેસ સરકારને કેટકેટલી બાંહેધરી આપવી પડે છે.

સ્વતંત્રતા આવે છે, પણ ધર્મ ક્યાં છે ?

આજે હિંદુઓમાં સ્વતંત્રતાનો મહોત્સવ ઉજવાઈ રહ્યો છે.

સ્વતંત્રતા કે જગતની કોઈ પણ અનુકૂળ, ઈષ્ટ સામગ્રી પ્રાપ્ત થાય છે, તે કેવળ પુણ્યના ઉદયને જ કારણે, છતાં આજે એ સ્વતંત્રતાના ઉત્સવોના કાર્યક્રમોમાં દેશના નાયકો તરફથી હિંદની પ્રગ્નને એના દેવ, કે ધર્મસ્થાનોમાં ધર્માનુષ્ઠાનો કરવાનો કોઈ આદેશ મળ્યો છે ? હિંદની ધર્મભૂમિમાં આજે સારા કે ખોટા અવસરે ધર્મ જ ભૂલાઈ રહ્યાં છે ! એ જેવી તેવી કમનશીબી છે ? આ મહોત્સવોમાં જૈનો પણ જોડાયા છે. તન, મન અને ધન તમામ સામગ્રી આંખો મીચીને જૈનો પણ આવા ઉત્સવોમાં ખર્ચી રહ્યા છે. પણ આ લોકોને તપ, ત્યાગ કે અહિંસા જેવા ઉત્તમ ધર્મની આરાધના કરવાનું આવા પ્રસંગે પણ ક્યાં સૂઝે છે ? મળેલી પણ સ્વતંત્રતા જે ધર્મ નહિ હોય તો પચવાની નથી, એ વસ્તુ આ ઉત્સવોના યોજકોએ ભૂલી જવાની નથી. સારી સામગ્રી જેમ પુણ્યના ઉદયે મળે છે તેમ સચવાય છે પણ પુણ્યોદયે, ને ભોગવાય છે પણ પુણ્યથી. જે પુણ્ય પરવારી ગયું, ધર્મને ધર્મના પવિત્ર સૂત્રો પ્રત્યે વિરોધ ઊભો કર્યો, તો આ સ્વતંત્રતા લાંબો સમય નહિ રહે.

આજે મોંઘવારીએ માઝા મૂકી છે. અનાજ મળતું નથી, છતાં આવા પ્રસંગોએ જે જલસાઓ, મોજશોખ ને જમણના સમારંભો થઈ રહ્યા છે, તે આવા કાળે શું શોભે છે ? જે દેશમાં હજારોને કે લાખોને ખાવા પૂરતું અનાજ મળતું નથી, પહેરવાને કે એળ દાંકવાને વસ્ત્ર મળતું નથી, જે દેશમાં દિ ઊગ્યે સેંકડો માણસો મરી રહ્યાં છે, આવા દેશમાં આ બધા લાખો-કરોડો રૂપિયા કેવળ એક બે દિવસના ભભકાઓની પાછળ, આંખના વિષયની ભૂખને શમાવવા ખાતર ને માન-કીર્તિની અતૃપ્ત તૃષ્ણાને સંતોષવા ખાતર જે થઈ રહ્યા છે તે કોઈ રીતે ઉચિત છે કે ?

આર્યસંસ્કૃતિ તો ત્યાગપ્રધાન છે. આવા પ્રસંગે અહિંસા, સંયમ ને પવિત્ર તપ ધર્મની સુગંધી હવા ચોમેરના વાતાવરણમાં ગૂંજતી રહેવી જોઈએ. નિર્મર્યાદ વિલાસો, ખાવા-પીવાના જલસાઓ, ને નાચ-ગાનના તોફાનો આ પ્રસંગને છાજે નહિ ! જ્યારે પરદેશી સંતા હતી ત્યારે ધર્મ નહિ કરનારા કહેતા હતા કે, ‘ શું કરીએ પરાધીન પ્રજા છીએ ! ’ હવે તે લોકોને આપણે કહીશું કે, ‘ ભાઈ ! હવે તમારી સરકાર છે ને ? હવે તો ધર્મ બરાબર થશે ને ? જેને ધર્મ નથી કરવો તેના આ બધા કેવળ ખ્હાના છે !

બળવાન નિર્બળોને બચાવે કે મારે ?

હિન્દની ભૂમિ પર સ્વતંત્રતા આવે છે ત્યારે પહેલું એ કાર્ય થવું જોઈએ કે, પરદેશી સરકારે હિંદની પવિત્ર પૃથ્વી પર જે કતલખાનાઓ ઊભા કર્યાં છે, તે વહેલામાં વહેલી તકે અંધ થવા જોઈએ ! જ્યારે મનુષ્ય જેવા સખળ આત્માઓ સ્વતંત્ર થયાનું જે કહેવાય છે તો નિર્બળ પંશુઓને પણ જરૂર રક્ષણ મળવું જોઈએ ! આજથી દોઢસો વર્ષ પહેલાં હિંદમાં એકે યાંત્રિક કતલખાનું ન હતું, જ્યારે પરદેશી સરકાર અહિં આવી ત્યારે આ રીતે વ્યવસ્થિતપણે પ્રાણીઓના સંહારની યોજના ઊભી થઈ ને સ્થિર બની. જ્યારે અમદાવાદ શહેરમાં પહેલું કસાઈખાનું ઊભું કરવાની વાતો થતી, ત્યારે અમદાવાદની પ્રજાએ તે વખતે ધણો ઉગ્ર વિરોધ જાહેર કરેલો, થોડો સમય એ યોજના પડતી મૂકાઈ ને ત્યારબાદ ધીરે ધીરે વિરોધ સ્ખમતાં તે કસાઈખાનું ઘૂસી ગયું.

પરદેશી લોકો, હિંદની પ્રજાને ઝાળખી ગયા હતા. તે લોકોએ જાણ્યું કે, હિંદના લોકો વિરોધ કરી, ઠરાવો કરીને બેસી રહે છે, એટલે જોસ નરમ પડતા એ સરકારે પોતાનું ધારણું પાર પાડ્યું-પણ એ સરકાર હિંદની ન હતી, ખ્હારની હતી. તો

દેશની સરકાર જ્યારે સત્તા પર આવે છે, માટે એની એ ફરજ છે કે, આ ભૂમિ પર જેટલા કતલખાનાઓ હાલ ચાલુ છે, એ તમામ સદંતર બંધ થઇ જવા જોઇએ. કંગ્રેસ સરકારની આ પ્રથમ ફરજ છે.

હિંદુઓ તરફથી ગાયને માટે-અર્થાત્ ગોવધ બંધ કરાવવા માટે આગ્રહ થાય છે, જ્યારે આપણો તો તમામ પશુ પક્ષી ઈલાદિ મૂંગા અનાથ જીવોનો જે દૂર સંહાર થઇ રહ્યો છે, તે તમામ જીવોનો વધ સર્વથા બંધ થવો જોઇએ એ પ્રમાણેનો આગ્રહ છે. આપણે જાણીએ છીએ કે, સુખ એ સહુ કાઢને ઈષ્ટ છે, દુઃખ સૌ પ્રાણિમાત્રને અનિષ્ટ છે. મૃત્યુનો ભય સર્વને એક સરખો છે. વિષ્ટામાં ખદબદતા કીડાને કે ઈન્દ્રાસનમાં બેસનારા ઈન્દ્રને-આ બન્નેને મૃત્યુનો ભય એક સરખો છે. જીવન-જીવવું એ સધળાને પ્રિય છે. સ્વતંત્રતા સધળાં આત્માઓને ઈષ્ટ, પ્રિય અને ઇચ્છિત છે. પરાધીનતા એકેન્દ્રિયથી યાવત પંચેન્દ્રિયસુધી સૌને અનિષ્ટ છે. તો સ્વતંત્ર ગણાતી ભારતીય સરકાર પોતાથી શક્ય એ રીતે સધળાં જીવોને જીવનની સ્વતંત્રતા શા માટે ન આપે? સ્વતંત્રતા એ એવી વસ્તુ છે કે, જે બીજાને તે આપવાથી પોતાને મળે છે, જ્યારે બીજાની પાસેથી સ્વતંત્રતા ઝુંટવી લેવાથી કોઈપણ દિવસે સ્વતંત્રતા પોતાને મળતીજ નથી.

માંસાહારીની દયાને નામે હિંસા ન થવી જોઇએ:—

આજે આપણી રહામે એમ કહેવાઈ રહ્યું છે કે, ‘જો કતલખાનામાં પશુહિંસા બંધ થાય તો માંસાહાર કરનારાઓનું શું થાય?’ આ દલીલ ઉચિત નથી. હિંદુ કે કોઈપણ આર્યસંસ્કૃતિમાં માનનારનાં મુખમાં આ શબ્દો શોભે ખરા કે? કંગ્રેસ સરકારને જ્યારે દારૂ-તાડીની બદીનો નાશ કરવાનો કાયદો કરવો હતો, ત્યારે તેની સામે તે પીનારાઓ, વેચનારાઓ, અને એના પરજ પોતાની

આજીવિકા ચલાવનારાઓનો ધણો સખ્ત વિરોધ હતો, તે વેળા કોંગ્રેસ સરકારને દારૂ-તાડી પીનારાઓની દયા ન આવી, એના પર નબત્તા પીઠાવાળાઓની આજીવિકા છીનવાઈ જતી હતી તે પણ ભય ન લાગ્યો, પણ તે વેળા કેવળ દારૂ-તાડીનું વ્યસન જવું જોઈએ એમ માનીને તે કોંગ્રેસ સરકારે એના પર પ્રતિબંધ મૂક્યો. તો શા માટે માંસ પણ બંધ ન થાય ?

આપણે તો દારૂના વ્યસનને પણ દુર્ગતિનું સાધન માનીએ છીએ. એટલે દારૂ-તાડીની કાયદાદ્વારા બંધી થઈ એમાં આપણે તો રાજી છીએ, પણ જેમ દારૂ પાપ છે, તેમ માંસાહાર પણ ભયંકર પાપ છે. કેવળ રસનાને આધીન થઈ મોહાધીન લોકો, પોતાના સ્વાદની ખાતર નિર્થક અનેક જીવોનો નાશ કરે છે, તે લોકોને કાયદાદ્વારા તેમ કરતાં અટકાવવા જોઈએ. જૈન દર્શનમાં સાત પ્રકારના મહા વ્યસનો દુર્ગતિમાં લઈ જનારા તરીકે જણાવ્યા છે. તેમાં માંસ પણ વ્યસન તરીકે ઉપદેશ્યું છે. માંસને ખાનાર, વેચનાર, પકાવનાર, ખરીદનાર, હણનાર, આપનાર-આ રીતે બધાએ આત્માઓ ધાતક એટલે હિંસા કરનાર-હિંસક ગણાય છે.

જ્યારે મુસ્લીમોના કુરાનમાં દારૂને નાપાક ચીજ જણાવી છે; તો તેઓના શાસ્ત્રોને માન આપીને કોંગ્રેસ સરકારે દારૂ બંધ કરવાના કાયદાઓ કર્યા, તો હિંદુઓના તેમજ જૈનોના પવિત્ર ધર્મગ્રંથોમાં ગાય, આદિ પશુઓનો સંહાર નાપાક એટલે નિષિદ્ધ ગણાય છે, તો હિંદુઓની બહુમતિથી ચુંટાઈને સત્તા પર આવેલી કોંગ્રેસ સરકાર હિંદુઓના તેમજ જૈનોના ધર્મગ્રંથોના આદેશ મુજબ, કતલખાનાઓ એ હિંદની આર્થ પ્રજા માટે કલંકરૂપ છે, એમ માની શા માટે એ બંધ કરાવવા કાયદો ન કરે ?

શાસ્ત્રોના દર્શાવેલા મનકાવતો ઉપયોગ :—

કોંગ્રેસ સરકારે એ સમજવું જોઈએ કે, આ હિંદુસ્તાન

એટલે આર્ય દેશ છે. અનાર્ય દેશની પાશ્ચિમાત્ય સંસ્કૃતિ એ કેવળ સ્વાર્થ પૂરતી માનવધ્યાને માને છે. ને તે પણ લેવડ-દેવડના હિસાબે; જ્યારે પૂર્વ દેશ સહુ કાંઈ જીવોની અહિંસામાં માને છે, ને તે પણ પોતાના પ્રાણોના ભોગે, એ જ આ આર્ય દેશ, જે દેશમાં મેતાર્ય મુનિવર જેવા મહાન સાધુ મહાત્માએ, પોતાના પ્રાણોની પરવા કર્યા વિના એક કૌંચ જેવા પક્ષીની ખાતર પોતાનું બલિદાન આપ્યું હતું તે કદિ ભૂલવા જેવું નથી.

આજે એ સમાનતાની ને હરિજનોના ઉદ્ધારની વાતો કરનારાઓ પોવાની ઘેલી ધૂનને જ કેવળ પોષવાની ખાતર જૈન શાસ્ત્રોના નામે જે વાતો કરે છે, ત્યારે જરૂર શ્રદ્ધાળુ જૈનોને આશ્ચર્ય થાય ! ‘મેતાર્ય મુનિ હરિજન હતા, ને જ્યારે એમને પણ જૈન ધર્મમાં ઉચ્ચ સ્થાન મળ્યું, તો હાલ આ બધા અંત્યજને મંદિરોમાં પેસવા દેવામાં જૈનોનો વિરોધ શા માટે ?’

વાહ ! શાસ્ત્રોમાંથી કેવું મનકાવતું લેવાય છે. એક બાબૂ ‘માનવ પોતાના સ્વાર્થની ખાતર કાંઈપણ પ્રાણીને મારે તો તે હિંસા, ધર્મ છે.’ આ બોલાય છે, જ્યારે બીજી બાબૂ, પોતાના પ્રાણોની પણ દરકાર નહિં કરતાં કૌંચ જેવા સાધારણ પક્ષીની ખાતર પોતાનાં જીવનને સમર્પી દેનારા એ ચોથા આરાના મહાન પુરુષની વાતો કરવી છે ! આ ગાંડપણ નહિં તો બીજું શું ?

જો પોતાના સ્વાર્થને, કદાચહને અને જડતાને પોષવા માટે જ શાસ્ત્રોનો ઉપયોગ કરવો હોય તો શાસ્ત્રોમાં તો બધું મળી જશે ! શાસ્ત્રો એ તો રત્નાકર છે, ઝેર મળે, ખાર મળે, રત્નો મળે, મોતી મળે, બધું મળે. લેનારની લાયકાત જોઈએ ! માટે જ એ જૈન શાસ્ત્રોના નામે પોતાના કદાચહને પોષનારાઓને આપણે કહીશું કે, જે મેતાર્ય મુનિનું દષ્ટાંત તમે આપી રહ્યા છો, એની આજીવનના સંબંધને તમે જાણો છો ? એ મેતાર્ય મુનિવર કોને

ત્યાં ઉછર્યા હતા ? એમને દીક્ષા આપનાર કેણુ ? યોથા આરામાં તો વિશિષ્ટ જ્ઞાનીઓ પોતાના જ્ઞાનબળથી પોતાને જે યોગ્ય લાગે તે કરી શકે છે, એ મહાત્મા પુરુષોએ જે કાંઈ તે કાળે કયું હોય તેને, આગળ કરીને વ્યવહારમાર્ગને લોપ ન કરી શકાય.

એ કાળમાં તો છ વર્ષની તદ્દન ન્હાની વયમાં દીક્ષા અપાતી હતી, તો શું આજે અમે એ રીતે આપીશું તો તે સુધારકો કબૂલ કરશે કે ? જૈન શાસનમાં દીક્ષાની યોગ્યતા માટે, ઉત્તમ જાતિ અને ઉત્તમ કુલ જોવાનું પણ અમારે માટે વિધાન કર્યું છે. કારણ કે જાત એ પણ ધર્મને પાળવા માટે ખાસ વિહીત છે. વ્યવહારમાં પણ કહેવાય છે કે જાત વિના ભાત ન પડે !

અરે જો એ રીતે શાસ્ત્રોમાંનાં દૃષ્ટાંતો લેવાજ હોય તો, યુગલિક કાળમાં ભાઈ-બહેનના પરસ્પર વિવાહ સંબંધ જોડાતા હતા. તો એજ કાર્ય કરનારને આજે લોકવ્યવહાર શું કહેશે ? એને માટે જૈનશાસ્ત્રના દૃષ્ટાંતો ન અપાય. શ્રી સ્થૂલભદ્રજીને વેશ્યાના આવાસમાં ચાતુર્માસ કરવાની અનુજ્ઞા તેઓના ગુરુમહારાજશ્રી-એ આપી, તો આજે એ વ્યવહાર સ્વીકારી શકાય કે ? હંમેશા વિશિષ્ટ જ્ઞાની પુરુષો જે વસ્તુ સ્વીકારે તેનું ઉદાહરણ ન હોઈ શકે !

મેતાર્ય મુનિવરનું આત્મબલિદાન કેમ ભૂલાય છે ?

મેતાર્યમહર્ષિનું ઉદાહરણ જીવદયાના પાલન માટે આજના સંહારક ને સ્વાર્થી યુગમાં ખાસ આદર્શરૂપ છે. મહર્ષિ મેતાર્ય મુનિવર, રાજગૃહીમાં એક સોનીને ત્યાં ગાયરી માટે પધાર્યા છે. સોનાના જવલા . ધડતો તે સોની ઉભો થઈ મહાત્માનું સન્માન કરે છે. ‘ધર્મલાભ’ કહી ઋષિવર તેના મકાનમાં અંદર પેઠા. સોની આગળ ને મહાત્મા પાછળ. ભાવપૂર્વક સોનીએ મેતાર્યમુનિને આહાર વહોરાવ્યો. એટલામાં કૌંચ નામનું પક્ષી, સોનીના સોનાના

જવલાને જવના દાણા માની ગણી ગયું. પાછા ફરતા મુનિરાજે આ જોયું. સોનીએ જવલાની તપાસ કરતાં તે ન મળ્યા, એટલે મેતાર્ય મહર્ષિ પર એને શંકા ગઇ, રોષપૂર્વક મુનિવરને પૂછ્યું.

સમતાના સાગર મેતારજ મહર્ષિ, ધરિદાપૂર્વક મૌન રહ્યા. જે જોયું-જાણ્યું છે, તે કહે છે તો, કૌંચનો જીવ જાય છે. કારણ કે, સ્વાર્થી સોની કૌંચનો વધ કરે તો ! એક ન્હાના પક્ષીની ખાતર પ્રાણોનું બલિદાન દેવાને તૈયાર આ મહાત્માની ક્યાં ભાવકરણા ! તે વેળા મુનિવર મૌન રહે છે. કષાયને વશ બનેલો સોની મુનિવરને મરણાંત ઉપસર્ગ કરે છે. હસતે મોઢે, પ્રસન્ન ચિત્તે સમાધિપૂર્વક એ ઉપસર્ગને સહન કરતા તે મહાત્મા મેતાર્ય મુનિવર ક્ષપકચ્છેણી પર આરૂઢ થઇને કેવલજ્ઞાન પામ્યા. ને તે જ વેળા અઘાતીકર્મેને અપાવી તેઓ મોક્ષમાં સીધાવ્યા.

મેતાર્ય મુનિવરના ઉદાહરણને વારંવાર આગળ કરીને, મન કાવતું લેનારાઓએ યાદ રાખવું કે, મેતાર્ય મુનિવરના જે ઉજ્જવળ અહિંસા, ક્ષમા આદિ ગુણો હતા, તે કારણે તેઓ મહાન બની શક્યા. બાકી જે લોકો પશુ, પક્ષી આદિ જીવોનો નાશ કરવાનો એમેર પાપોપદેશ આપી રહ્યા છે, તેમજ એવાઓને સાથ આપે છે, એવા લોકો, આવા અખંડ કરણામૂર્તિ મહર્ષિ મેતાર્ય મુનિરાજનું પુણ્યનામ ક્યા મોઢે બોલી શકતા હશે ? શાસ્ત્રોના વચનોમાંથી મન-કાવતું પકડી લઇને પોતાના કદાગ્રહને મજબૂત કરનારા મૂઢ આત્માઓ માટે જૈનશાસ્ત્રો પણ મિથ્યાશાસ્ત્ર બને છે.

ગાંધીજી કહે છે કે, ‘વાંદરાઓને મૂળથી મારી નાંખો !’

તમને ખબર હશે કે, સમાનતાની વાતો કરી, હરિજનોના ઉદ્ધારની ઘેલછાવાળાં લોકો, આજે આ હિંદેશની પવિત્ર આર્ય-ભૂમિ પર, હરણુ, વાંદરા, રોઝ, વગેરે જીવોને-ફૂરપણે સંહાર કરવાનું

ઉપદેશી રહ્યા છે. એટલું જ નહિ પણ તે નિર્દયકાર્યને ‘અહિંસા’ જેવા પવિત્ર શબ્દથી ઓળખાવવામાં પણ સંકોચ અનુભવતા નથી. આ માત્ર મોઢાની વાતો નથી. પૂરાવાઓ રહામે જ પડ્યા છે. જેને બહારની દુનિયા ‘અહિંસાની મૂર્તિ’ તરીકે સંબોધે છે, તે ગાંધીજીના જ શબ્દો હું તમારી આગળ મૂકી શકું છું. જે કોઈને રહેજ પણ પૂછવું હોય તો પૂછી શકે છે. આમાં કોઈ પણ વ્યક્તિના વર્તમાન પુણ્યોદયની નિંદા નથી. પણ એ પુણ્ય પણ, જે સ્વ કે પરને પાપના માર્ગે લઈ જતું હોય તો તે અવસરે યોગ્ય ચેતવણી આપવી એ જૈન ધર્મના માર્ગદેશક સાધુ તરીકે મારી પવિત્ર ફરજ છે.

ગાંધીજીને એક દયાળુ ધર્માત્મા ખાસ આગ્રહપૂર્વક લલામણુ કરે છે કે, ‘હ મી જૂનના ‘હરિજનસેવક’માં ચોથે પાને આપ લખો છો કે, ‘ધાન્યનો પાક ખાઈ જનારા વાંદરા, પક્ષીઓ, જીવડાં વગેરેને માર્યે જ છુટકો છે. અથવા મારા રાખવા પડશે!’ આ સંબંધમાં હું વિનયપૂર્વક જણાવવા માંગું છું કે, પાક ખાઈ જનારાં જનવરોને માર્યા વગર પણ પાક સહેલાઈથી સાચવી શકાય તેમ હોય તો તેમને મારવાની જરૂર ન હોય. દાખલા તરીકે હું આપને જણાવું છું કે, મારા કાકાએ રાત્રે વાંદરાઓ પર બેટરી (વીજળી) ટોચનો પ્રકાશ ફેંકી-ફેંકીને તેમને પોતાના ખેતરમાંથી લગાડી મૂક્યા. આમ વાંદરાને મારવાને બદલે બેટરીના તેજથી લગાડી મૂકનારનો માર્ગ આપ કેમ ન લો? અથવા ખીજાઓને પણ આ માર્ગ લેવાનું કેમ ન સૂચવો?’

આ પત્ર લખનારને જવાબ આપતાં ગાંધીજી જણાવે છે કે, ‘પ્રથમ વિચારે તો સૂચના સારી લાગે છે, પણ લાંબો વિચાર કરતાં જણાય છે કે, બેટરીથી કામ નહિં ચાલે, બેટરીથી મારા ખેતરનું થોડુંધણું રક્ષણ થાય, આજીવનના ખેતરનું ન થાય.... શુદ્ધ અહિંસા તો કહે છે કે, વાંદરા વગેરેથી આપણે બચવું

હોય અને સમાજને બચાવવા હોય તો તેમને મારી નાંખવાનું આવશ્યક બની જાય છે, ‘ (હરિજન બંધુ ’ તા. ૭-૭-૪૬ પેજ ૧૨૬)

‘ શુદ્ધ હિંસા ’ તે અહિંસા કેમ હોઈ શકે ?

વાંદરાઓને પોતાના સ્વાર્થની ખાતર મારી નાંખવા એ અધર્મ છે, પાપ છે. છતાં ગાંધીજી કહે છે કે, ‘ તે ધર્મ છે. શુદ્ધ અહિંસા છે. ’ જૈનધર્મ કે જૈનેતર આયં ધર્મોના સામાન્ય સિદ્ધાન્તોનું જ્ઞાન જો ગાંધીજીને હોત તો તેઓ આવું બોલવાનું સાહસ કદાપિ ન જ કરે.

ખરી વાત એ છે કે, રાજકારણમાં કુશલ, મુત્સદ્દી ને પાવરધા ગણાતા ગાંધીજીને કાર્મપણ આયંધર્મો કે જૈનધર્મના સિદ્ધાન્તોનું કાંઈજ જ્ઞાન નથી, છતાં દરેક દરેક પ્રશ્નોમાં પોતાનો અંગત અભિપ્રાય આપવામાં કશું જ ખોટું તેઓ જોઈ શકતા નથી. એ ઘણી જ વિચિત્ર વાત છે !

ગાંધીજીનો આ વારસો, તેઓના અંગત શિષ્ય કિશોરલાલ મશરવાળામાં પૂરેપૂરો ઉતાર્યો છે. આથી ગાંધીજી જેમ વાંદરાઓનો નાશ કરવાનું કહે છે, તેમ મશરવાળા તેનાથી આગળ વધીને સઘળાં પ્રાણીઓના નાશ સુધી ઉપદેશ છે. બન્યું છે એમ કે, ઓરીસાની કોંગ્રેસ સરકારે, વાંદરા-વાંદરીઓનો નાશ કરવા કાયદા કર્યા છે, તેથી એક જીવહયાગ્રેમી ગૃહસ્થ ગાંધીજીને લખી જણાવે છે કે, - ‘ ઓરીસાની કોંગ્રેસ સરકારે આ મુજબ યાદી બહાર પાડી છે. તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે, ‘ વાંદરાનો નિકાલ કરી નાંખવા સામે અહિં પહેલાં થોડો પૂર્વગ્રહ હતો, હવે ઓરિસાની સરકારને માલૂમ પડ્યું છે કે, ખેતીને નુકશાન પહોંચાડનારી વાંદરાની બલા કાઢવાની યોજના ખૂબ સફળ થઈ છે. ’ યાદીમાં આગળ જણાવે છે કે, - ‘ ઓરીસામાં ખેતીને મોટામાં મોટું નુકશાન

વાંદરાઓ જ કરતા હતા. વાંદરાને નાખૂદ કરવાની યોજના મુજબ એક વાંદરાને મારવાને ત્રણ રૂપિયા આપવામાં આવતા હતા. હવે સરકારને લાગે છે કે, પ્રાંતની અંદરના વાંદરાઓની સંખ્યા ઘટાડવાને ખાતર નરવાંદરાનો નાશ કરવાનાં પગલાં પર બહુ ધ્યાન આપવું પડશે, તેથી સરકારે નાનાં બચ્ચાથી માંડી મોટા વાંદરા સુધી એક નર વાંદરાને મારવાના રૂપિયા ચાર અને માદા વાંદરાને મારવાના રૂપિયા એ આપવાનું ઠરાવ્યું !

પત્ર લખનાર ભાઈને આધાત થયો છે, આથી તે ધર્મ-પ્રેમી ભાઈ ગાંધીજીને વિનંતિ કરે છે કે, “ પ્રાણી માત્ર પ્રત્યે દયા રાખનાર તરીકે તમે ‘ હરિજનમાં ’ આ સવાલ ઉપાડો અને કોંગ્રેસ સરકાર પર ઓરીસાના વાંદરાઓની ગરીબ બિચારી મૂંગી સૃષ્ટિના સંહારની પ્રવૃત્તિ તત્કાળ અટકાવવાને તમારા પ્રભાવનો ઉપયોગ કરો. ”

માંગ્યો રોટલો ને મળ્યો કપાળમાં પથરો:—

ઉપર મુજબ એક ભાઈ, ગાંધીજીને વિનંતિપૂર્વક જણાવે છે કે, ‘ વાંદરા કે જે બિચારા મૂંગા, ગરીબ અને અજ્ઞાન છે, તેને બચાવવાનો રસ્તો આપ શોધી કાઢો, અને આપ આપના પ્રભાવનો ઉપયોગ કરીને મૂંગા પ્રાણીઓને બચાવો ! ’ આના જવાબમાં ગાંધીજીના અંગત શિષ્ય મશરૂવાલા, ગાંધીજી તરફથી જણાવે છે કે—

‘ મૂંગી સૃષ્ટિ તરફ મને પૂરેપૂરો પ્રેમ અને પૂરેપૂરી દયા છે, છતાં હું માનું છું કે, ઓરીસાની સરકારને પોતાની યોજનાનો અમલ બંધ કરાવવાનું ન કહી શકાય. ખેતીને નુકશાન પહોંચાડનારા પ્રાણીઓને મારી નાંખ્યા સિવાય, ખેતીની સલામતીનો બીજો અસરકારક રસ્તો દેખાતો નથી. આમાં વાંદરા એકલાં જ નુકશાન કરે છે, એવું નથી. ઉંદર, કેળ, સસલાં, હરણાં અને ભુંડ એ

બધાં એકજ વર્ગનાં પ્રાણી છે, અને તેથી તે એકે એક વર્ગનો નાશ કરવાને સંગઠિત પગલાં લેવાની માથુસને ફરજ પડે છે. માથુસે બેમાંથી એક પસંદગી કરવાની રહે છે. કાં તો બીજાં પ્રાણીઓની માફક તદ્દન કુદરતી જીવન ગાળવું, અથવા સુધરેલા જીવનના પોતાના આદર્શ મુજબ જીવવાને બીજાં હરીફ પ્રાણીઓનો નાશ કરવો. ’ (હરિજન બંધુ તા. ૫-૧-૪૬ પૃષ્ઠ ૪૮૦).

ગાંધીજી પર પત્ર લખનાર ભાઈએ ‘ વાંદરાઓનો બચાવ ’ માગ્યો, જ્યારે જવાબમાં બધા પ્રાણીઓનો નાશ કરવાનું ફરમાન ! ‘ માંગ્યો રોટલો ને મળ્યો કપાળમાં પથર ’ તે આનું નામ. જો પત્ર લખનાર ભાઈને, ગાંધીજીના આવા હિંસક વિચારની ખતર હોત તો શું તેઓ ગાંધીજીને આમ લખત કે, ‘ પ્રાણી માત્ર તરફ દયા રાખનાર ’ આ વિશેષણ, ગાંધીજીના ઉપરોક્ત વિનાશ યુગના સજ્જનહાર તરીકેના વિચારો સાથે બીલકુલ અસંગત છે.

મનુષ્ય એટલે સ્વાર્થી, તથા સંહારક એમ જ ને ?

ગાંધીજી અને તેમના અનુયાયીના આ વિચારો, આયર્લેન્ડની સંસ્કૃતિના અમીપાન જેને મળ્યા છે, તેવો કોઈ પણ સામાન્ય માનવી પણ ન ધરાવી શકે, તેવા અનુચિત છે. એક બાજુ એમ કહેવું કે, ‘ મનુષ્યને ઇશ્વરે બુદ્ધિ આપી છે. ’ ને બીજી બાજુ એમ કહેવાય કે, ‘ જીવન જીવવા માટે મનુષ્યે બીજા હરીફ પ્રાણીઓનો નાશ કરવો. ’ આ કંઈ જાતની મનોવૃત્તિ ? શું મનુષ્યને ઇશ્વરે આ બુદ્ધિ આપી છે કે, ‘ તારે જીવવા ખાતર વાંદરા હરણ, રોઝ, ઉંદર, સસલા, કાલ-આ બધાને મારી નાંખવા ? ’ એમ જ ને ? ઇશ્વર જો આવી બુદ્ધિ આપે છે, એમ માનવું એના જેવી ઘેલછા કંઈ હોઈ શકે ?

જો માનવ પોતાના સ્વાર્થની ખાતર આ રીતે અન્ય

પ્રાણીઓને મારતો રહેશે, તો એ માનવને માનવ કહેવો કે બચકર દાનવ કહેવો ? પોતાના સ્વાર્થની ખાતર મૂંગા જીવોનો સર્વથા નાશ કરવાનો ઉપદેશ, પ્રચાર કે તેની યોજનાને આશીર્વાદ આપવા એ આર્યદેશની આર્યસંસ્કૃતિને ન છાજે. અનાર્યદેશની પાશ્વિમાલ્ય સંસ્કૃતિના માનવદ્વયા પૂરતા સ્વાર્થી ખ્યાલોથી આજે હિંદના દેશનાયકોના ભેજાંઓ મલિન, હિંસક તેમજ સંકુચિત બની ચૂક્યા છે. તેથી જ તે વિચારક બુદ્ધિશાલી, પણ આગેવાનોના મુખમાંથી આવી સંહારક વાણી નીકળે છે.

જો નિર્બળોને, અજ્ઞાનોને આ સંસારમાં જીવવાનો અધિકાર જ નથી, એમ માનવામાં આવે તો માનવ, કેવલ સંહાર-લીલા જ રચવા માંડશે. પરિણામ એ આવશે કે, માનવ-માનવ વચ્ચે પણ બલવાન અને નિર્બળોનું દાણુ યુદ્ધ આમ ફાટી નીકળશે. જે આજે યૂરોપની ધરતી પર બની રહ્યું છે.

કદાચ સંસારના સંયોગોમાં રહેલો માનવ, પોતાના સ્વાર્થની ખાતર ક્રોધની પણ હિંસા કરે તો તે હિંસા છે, અધર્મ ને પાપ જ છે. એ ક્રોધ પણ રીતે ધર્મ બની શકે નહિં.

માટે કહી શકાય કે, હિંદના રાજકારણમાં ગાંધીજીનું વ્યક્તિત્વ ગમે તેટલું ઊંચું કદાચ ગણાતું હશે, પણ જૈનધર્મના સનાતન શાસ્ત્રીય સત્યો વિષે હજી એમનું પોતાનું અજ્ઞાન છે. અહિંસા અંગેના આર્યદેશના સંસ્કારોનું પણ એમને પૂરેપૂર્ણ જ્ઞાન નથી. એથી જ માનવેતર સઘળા પ્રાણીઓના સંહારને માટે છાપાદ્વારા આ બધો પ્રચાર તેઓ કરી રહ્યા છે. નહિંતર ક્રોધપણ માણસ કે રાજસત્તા પાપ કરે તેને ઉત્તેજન, સહાનુભૂતિ શા માટે આપવા સુધી તેઓ તૈયાર રહે છે ?

સુધરેલા જીવનનો આદર્શ એટલે શું ?

મશરૂવાલા કહે છે કે, ‘માણસે પોતે જીવવા માટે સુધરેલા

જીવનના આદર્શ મુજબ હરીફ પ્રાણીઓનો નાશ કરવો—આનો અર્થ શો ? જેમ માણસ વધારે ને વધારે હિંસા તરફ ઢળતો જાય એને શું મશરૂવાલા ‘સુધરેલું’ જીવન કહેવા માંગે છે ?’ સુધરેલા જીવનના સંહારક વાતાવરણથી તો આજે યૂરોપની પ્રજા જ્યારે ત્રાસી ઉઠી છે, તો મશરૂવાલા શા સારૂ જનસમાજને આડે માર્ગે દોરવણી આપી રહ્યા છે ?

સ્વાર્થ, અનાયાર, હિંસા, સામ્રાજ્યશાહી, રક્તપાત, આ અધું આજે સુધરેલા જીવનવાલા અનાર્થ દેશોમાં ચાલી રહ્યું છે. ગાંધીજી અને તેમના અંતેવાસી આપણને તેની પ્રેરણા આપવા ઇચ્છે છે કે ? આ ન સમજી શકાય તેવી હકીકત છે. ગાંધીજીના ખીજા વિચારો ગમે તેવા હોય, છતાં અહિંસા વિષેના તેમના આ વિચારો ઘણા જ અયોગ્ય અને અનુચિત છે, કે જેને અહિંસા શબ્દથી પણ જો ઓળખવામાં આવે તો સાચે અહિંસા શબ્દની વિટંબના નહીં તો ખીજું શું કહેવાય ?

ગાંધીજીના આવા વિચારો હોવા છતાં આપણા સમાજના એવા જૈનાભાસ-અજૈન લોકો છે કે-જેઓ ગાંધીજીના દરેકે દરેક શબ્દોને અધઞ્ઞાણ બની સ્વીકારી લેવાને હંમેશાં સજ્જ બને છે. પોતાના દેવાધિદેવ શ્રી જિનેશ્વરદેવ તારક ધર્મગુરુદેવો ને સુસંવાદી ધર્મ સિદ્ધાંતોમાં જે લોકોને શ્રદ્ધા નથી, તે ધર્મવિમુખ આત્માઓ રાજકીય દેશનાયકોને પોતાનું સર્વસ્વ માની, કેટલીક વેળાએ શુદ્ધ ધર્મતત્વથી વિમુખ જ રહે છે. આવા પોતાના ધર્મને નહિં માનનારા કહેવાતા સમાજસુધારકોની આપણે કેવલ લાવદ્યા જ ખાવી રહી !

રાજકારણને ધર્મમાં ન સંડોવો !

આજના આપણા વિષયને અંગે પ્રાસંગિક રીતે આટલું જણાવી આપણે હવે મૂળ મુદ્દા પર આવીયે. આપણે આ વિષયને

એટલા જ માટે ચર્ચા રહ્યા છીએ કે, આજના રાજકીય વાતાવરણમાં ધર્મને સંડોવી દેવામાં આવ્યો છે. આ એક આજના વાતાવરણની ધણી જ કમનસીબી છે. આજના રાજકારણમાં સંડાવાયેલા દેશનાયકોએ પણ ‘અહિંસા, સત્ય, ને ઉપવાસ’ જેવા શબ્દોથી મૂખ સ્વાર્થી લોકોને જડ બનાવી દીધા છે. એથી ગાડરીયા પ્રવાહની જેમ લોકો રાજકારણની સાથે ધર્મને સંડોવી દેવામાં અચકાતા નથી. એક બાળુ ગાંધીજી જેવા કહે છે કે-‘ધાર્મિક માન્યતાઓ દેશ પર લાદી ન શકાય’-જ્યારે તે જ ગાંધીજીને માનનારા લોકો રાજકીય ચળવળોમાં ધર્મ શબ્દને સંડોવી, દેશના વાતાવરણમાં વિકૃતિને જન્માવે છે. આથી એક ધર્મોપદેશક તરીકે હું કહીશ કે, રાજકારણ ને ધર્મ આ બંને પ્રશ્નો તદ્દન જુદી જુદી દિશાના છે. ધર્મ આત્મા જેવા લોકોત્તર તત્વની સાથે સંબંધ રાખે છે. ધર્મની આરાધનામાં આત્માના કલ્યાણની વિશાલ દૃષ્ટિ છે. ધર્મ આધ્યાત્મિક પ્રશ્ન છે. રાજકારણ ભૌતિક પ્રશ્ન છે. દેશની ચળવળમાં કેવળ આ લોકનું સુખ નજર રહ્યું હોય છે. તેમાં આરંભ-હિંસા-જૂઠું-છલ-પ્રપંચ આદિ પાપો સંડોવાયેલા છે.

યુદ્ધદ્વારા કૂર કત્તેઆમ, રાષ્ટ્રવાદના ઉગ્ર સ્વાર્થને અંગે થવી સંભાવ્ય છે. જર્મનીનો હિટલર, ઇટાલીનો મુસોલીની, રશીઆનો સ્ટેલીન, કે અમેરિકાનો રૂઝવેલ્ટ, બ્રિટનનો ચર્ચીલ-આ બધા લોકોએ યુરોપનો મહાન યુદ્ધ દાવાનલ ધીખતો કર્યો, એમાં રાજકારણ, રાષ્ટ્રવાદ, કે દેશસેવા સિવાય એમને માટે બીજું કયું કારણ હતું? માટે ધર્મના પ્રશ્નોમાં રાજકારણને સંડોવવાની કાંઈ જરૂર નથી. એ સહ કાંઈ વિચારકોએ સમજી લેવું ઘટે.

શ્રી તિલક જેવા રાજકીય આગેવાનો:-

જ્યારે શ્રીયુત બાલગંગાધર તિલક, રાજકારણમાં આગેવાન તરીકે હતા. તેઓ ધર્મ, ધર્મના પ્રચારક, કે ધર્મસિદ્ધાંતોને અંગે

વારંવાર જણાવતા હતા કે. ‘રાજકારણમાં ધર્મ હોઈ શકે નહિ. ધર્મને રાજકારણમાં ભેળવાય જ નહિ’, તેમજ રાજકારણમાં કોઈ સંત, મહાત્મા, કે ધર્માત્મા રહી શકે નહિ. રાજકીય બાબતોમાં મુત્સદ્દીપણું, હોંશીયારી ને ચાલાકી જોઈએ. એમાં સરલ, પવિત્ર અને ભદ્રિક માણસોનું કામ નહિ’—આ વિચારો શ્રીયુત તિલકના હતા અને વાત પણ સાચી છે. તો જ ધર્માત્માઓને આવા રાજકારણને અંગે કાંઈપણ કહેવા જેવું રહેતું નથી. પણ આજના રાજદ્વારી મામલાએ એનાથી ઊંધું રૂપ લીધું છે, એથી ધર્મ કરનારાઓને આવી પ્રવૃત્તિઓથી દુઃખ થાય છે. જ્યારે પૂર્વકાલે રાજકારણના નાયકો પણ અવસરે અવસરે પોતાના યોગ્ય ઉચિત અને કલ્યાણકર ધર્મની આરાધના કરવામાં ચૂકતા ન હતા !

સુધારકો જૈન શાસ્ત્રોને માને છે કે ?

આજે હિંદ સ્વતંત્ર થઈ રહ્યું છે, એમ ચોમેરનું વાતાવરણ આપણને કહી રહ્યું છે, તેવા અવસરે રાજકારણના પ્રશ્નને જે ઇરાદાપૂર્વક છેડવામાં આવ્યો છે, તે માટે મારે કહેવું જોઈએ કે ‘અમે બને ત્યાં સુધી ધાર્મિક વ્યાખ્યાનોમાં વર્તમાન રાજકીય વાતાવરણને છેડતા જ નથી.’ પણ જ્યારે એ દેશનાયકો, પોતાને પ્રાપ્ત થએલી સત્તાદ્વારા આપણા પવિત્ર ધર્મસ્થાનોને બ્રષ્ટ કરવા માટે તૈયાર થાય છે ત્યારે અનિવાર્ય સંયોગોમાં અમારે અમારી ધર્મકરજબ જાવવાને માટે આ બધું બોલવું પડે છે. કોઈ પણ રાજકીય આગેવાનનું અપમાન કરવાનો કે નિંદા કરવાનો અમારો આશય નથી. પણ સાચી વસ્તુને સાચી તરીકે જાહેર કરતાં અસહ્યનું ખંડન થાય અને તેથી કોઈ અધશ્રદ્ધાળુ આત્માની આળી ચામડીને ધા લાગે તો તેનો મારી પાસે કાંઈ ઇલાજ નથી.

જૈનોને આજે એમનો ધર્મ સમજાવવો પડે છે, તે આજના વાતાવરણની વિષમતા છે. આજે આપણું ઘર પુટ્યું છે. લોક

કહેવત છે કે, ‘ધર પુટે ધર જાય’ તે આપણા સમાજને માટે ધણે ભાગે લાગુ પડી રહી છે. આજે સરકાર આપણા ધર્મમાં હાથ નાંખે છે, ચારે આપણા સમાજમાં જૈન તરીકે જન્મેલા સુધારકો કહે છે કે ‘બરોબર છે. મંદિરોમાં હરિજનોને શા માટે ન પેસવા દેવા? ધર્મ તો માનવ માત્રનો છે.’ આ આપણા જૈનોને આપણે પૂછીએ છીએ કે ‘તમે મંદિરોને માનો છો? મંદિરોમાં જઈ પરમાત્માનાં બિંબને ભાવપૂર્વક હાથ જોડો છો? મંદિરોમાં કે ઉપાશ્રયોમાં જવાથી લાલ થાય છે એમ તમે માનો છો કે?’

આ જૈન નામધારી સુધારકો આપણા પરમ પવિત્ર પંચાંગી આગમેને માનતા નથી. જૈન ધર્મના ઉપદેશક મહાવ્રતધારી મુનિ-વરોને હાથ પણુ જોડવામાં લાલ માનતા નથી, ને પર્યુષણુ જેવા પર્વાધિરાજના દિવસોમાં પણુ ધર્મ કરવાને આવતા નથી. એટલું જ નહિં પણુ આપણા આસન્ન ઉપકારી શ્રમણુ ભગવાન શ્રી મહા-વીરદેવ જેવા સર્વજ્ઞ ભગવંતને સર્વજ્ઞ માનવાને પણુ તૈયાર નથી. તો તે લોકો શા માટે આપણા ધર્મસ્થાનોને બ્રહ્મ કરવાને આટ-આટલી ઉત્સુકતા રાખે છે? તે રહમજી શકાતું નથી. જેઓ પોતે ધર્મસ્થાનો પ્રત્યેની ભક્તિ ધરાવતા નથી તેઓને આપણા ધર્મસ્થાનો માટેની કોઈપણ સલાહ આપવાનો હક્ક કે અધિકાર નથી.

મંતભેદોને દૂર કરી સંપ કેળવો!

આપણા સર્વશ્રેષ્ઠ સમાજમાં પણુ આજે મતભેદ, મનો-ભેદ, ક્ષુદ્ર વૃત્તિ, કુસંપ, ઇત્યાદિ અનિષ્ટો ધર કરી રહ્યા છે, તેને સર્વથા દૂર કર્યેજ છૂટકો છે. પૂર્વકાલ કરતાં વર્તમાનકાલ ધણોજ કપરો છે. આવા વિષમ કાલમાં જો જાગૃતિ ન મેળવાય, ને

કુસંપમાં જ આપણે રહીશું તો કાઠપણ રીતે આપણે ધર્મની આરાધના, રક્ષા, કે યોગ્ય રીતે પ્રભાવના પણ કરવાને સમર્થ બનીશું નહિં. આજે બહારના આક્રમણોની સાથે ધરના પણ આક્રમણો આપણી આરાધનાના માર્ગમાં યોમેરથી આવી રહ્યા છે, માટે ધર્મના અર્થી આત્માઓએ તો એકતા કેળવવી પડશે. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની છેલ્લી દેશનામાં, પુણ્યપાલ રાજના આઠ સ્વપ્નો અને ભગવાને તેના કહેલા અર્થોનો જે વિચાર કરવામાં આવે તો વર્તમાન વિષમ સંયોગોમાં વિવેકી આત્માઓને રહેજ પણ અસમાધિ ન રહે?

એ સ્વપ્નો કલિકાલના જીવોના ભાવીને સૂચવનારા છે. તેમાં પાંચમું સિંહનું સ્વપ્ન આવે છે. તે સ્વપ્નમાં આ મુજબ હકીકત આવે છે કે:—‘ એક સિંહનું શબ જંગલમાં પડ્યું છે. જંગલના જંગલી પશુઓ એ સિંહના મડદાને જોઈને તેનાથી દૂર દૂર ભાગી જાય છે. એ સિંહના મડદાની બીતિથી નજીક આવી શકતા નથી. જ્યારે તે સિંહના શરીરમાં રહેલા કીડાઓ શરીરને સડાવી મૂકે છે. ’

આ સ્વપ્નનો ભાવ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ પુણ્યપાલ રાજને ઉદ્દેશીને ફરમાવે છે કે ‘ કલિકાલમાં જૈનશાસન, કેવલજ્ઞાની, અવધિજ્ઞાની, મનઃપયઃવજ્ઞાની, પૂર્વધર આદિ વિશિષ્ટ જ્ઞાનીઓના અભાવથી સિંહના મુડદા જેવું રહેવાનું છે. છતાં ઇતર દર્શનના આત્માઓ, જૈનશાસનના લોકોત્તર પ્રભાવથી તે લોકો તેની સામે સ્પર્ધા નહિં કરી શકે, પણ તે જ શાસનના લોકો, કીડાની જેમ જૈનશાસનને પોતાથી બને તે રીતે કારી નાંખવાને હંમેશાં તૈયાર રહેશે. ’

સાચે આ સ્થિતિ, વર્તમાનમાં આપણી આબુઆબુ દેખાઈ રહી છે. આનો એક તાજે પ્રસંગ કહું, મહેસાણાની શ્રી યશો-

વિજયજી જૈન પાઠશાલા અને જૈન ટ્રેયસ્કર મંડળ, આ બે સંસ્થાઓ ધર્માત્મા વેણીચંદલાધ્યએ મહામહેનતે ઊભી કરી. ત્યાં ધાર્મિક સંસ્કારો, શિક્ષણ-આ બધું એ રીતે અપાય છે કે જેથી જૈન સમાજના સંસ્કારી યુવકો આજના કાળમાં પણ ધર્મશ્રદ્ધામાં ટકી રહે. આ સંસ્થામાંથી સંખ્યાબંધ આત્માઓ સર્વવિરતિના માર્ગે ગયા છે. સમાજને શ્રદ્ધાળુ શિક્ષકો આ સંસ્થાએ સોંપ્યા છે. ધર્મશ્રદ્ધાપૂર્વકના શિક્ષણનો આ સંસ્થાદ્વારા ધણો પ્રચાર થયો છે. એ સંસ્થા પોતાનાં માર્ગે વધુ પ્રગતિ કરી શકે, તે માટે સારા ફંડને સાફ એના કાર્યવાહકો મુજબ આવ્યા છે. તો તેઓના આ શુભ કાર્ય માટે પણ તેના કાર્યવાહકોને ઉતારી પાડવા માટે પ્રચાર થઈ રહ્યો છે. તેને અંગે આપણને જરૂર આશ્ચર્ય થશે કે, આમ કરવાનું કારણ શું? અંદર અંદરના મતભેદો આવા સર્વમાન્ય કાર્યમાં શા માટે આડે લવાતા હશે?

ભેદો નવા નથી, પણ મર્યાદા હોવી જોઈએ:—

જૈન શાસનમાં અમુક પ્રકારે સામાયારીને અંગેના મતભેદો ભૂતકાલમાં હતા, લવિષ્યમાં રહેવાના અને વર્તમાનમાં છે, પણ મતભેદો હોવા છતાં મનોભેદ, ઇર્ષ્યા, અસૂયાને તોડી પાડવાની મનોદશા ન હોવી જોઈએ. સારી અને હિતકર યોગ્ય પ્રવૃત્તિઓ થતી હોય ત્યારે બધા આંતરભેદોને ઉગ્રરૂપ આપી વિધ્નો કે અંતરયો ઊભા કરી, વાતાવરણને ડહોળી નાંખવાનો પ્રયત્ન ન થવો જોઈએ.

જ્યારે જ્યારે બહારના આક્રમણો આવતા હોય તેવા સમયે સધળાએ ધર્મશ્રદ્ધાળુ આત્માઓએ સંપ, ઐક્ય, કેળવી તે આક્રમણોનો સ્થામનો કરવા જાગૃત રહેવું જોઈએ; નહિંતર આવા કાળમાં ધર્મની આરાધના ધણી મુશ્કેલ બનશે.

આ માટે બ્રિટીશ ગવર્નમેન્ટના તંત્રની રીત માટે હું તમારી આગળ એક પ્રસંગ આપી શકું છું. જ્યારે ૧૯૪૫ માં યુદ્ધ જીતાયા પછી, કામદાર સરકાર બહુમતીથી ચુંટાઇને આવી ને એટલી વડા પ્રધાનપદે આવ્યા. સારે ચર્ચાલિને પ્રધાનપદનું રાજીનામું આપી ખસી જવું પડ્યું. આમ કામદાર સરકાર ને ચર્ચાલિ-આ બન્ને વચ્ચે વારંવાર પાર્લામેન્ટમાં ચક્રમક ઝરતી હોય, છતાં ય જ્યારે એકાદ અવસરે ચર્ચાલિ અમેરિકા ગયા, ને જ્યાં ન્યૂયોર્કના આંગણે પગ મૂકે છે ત્યારે તેજ વેળા અમેરિકાના પત્રકારો તેમની આજુબાજુ ફરી વળ્યા ને પૂછ્યું કે, ‘બ્રિટનની નવી કામદાર સરકારની નીતિને અંગે તમારે કાંઈ કહેવાનું છે કે ?’ સારે ચર્ચાલિ વિના સંકેતે જવાબ આપ્યો કે:—‘બ્રિટનનો કામદાર પક્ષ શું કરે છે ? કે એની નીતિમાં શું કહેવાનું છે ? આ બધી ચર્ચા અમે અમારી પાર્લામેન્ટમાં કરીશું. એ કામદાર સરકારની નિતિ-રીતિ માટે મારે જે કાંઈ કહેવાનું છે તે હું સાં કહીશ.’ આ સાંભળતાંજ અમેરિકન પત્રકારો ઠંડા પડી ગયા.

આ પ્રસંગને એટલા જ માટે અહિં મેં મૂક્યો છે કે પરસ્પરના ધણા મતભેદો છે, એને અંગે આપણે અત્યારસુધી ધણું ધણું પરસ્પર લજ્યા, ઝઘડ્યા, પણ હવે ધર્મવિરોધી લોકો આપણી ફાટકુટને જાણી ગયા છે. એથી એ લોકો આપણા માર્ગમાં મુશ્કેલીઓ ઉભી કરી રહ્યા છે, માટે અંદરના મતભેદો ભૂલી એક્ય, સંપ, ઔદાર્ય, સહિષ્ણુતા આ બધા ગુણોને ધર્માત્માઓએ અવશ્ય કેળવવાં પડશે.

તંદુલ મત્સ્યનું દૃષ્ટાંત વિચારણીય છે:—

આજના આ પ્રસંગે આપણે એ વસ્તુ વિચારવા જેવી છે કે, હિંદની આર્યપ્રજા જે હિંસાના માર્ગે મનથી, વાણીથી કે

કાયાથી આજે વળી રહી છે, તેની સામે વધુ શક્ય ન બને તો, અહિંસાનું વાતાવરણ જાગૃત્વ કરવાની ધણી જ જરૂર છે. કાયાથી જે હિંસા થઈ રહી છે, તે અટકાવવાની જોટલી જરૂર છે તેટલી વાણી અને મનથી થતી-પ્રચારવામાં આવતી હિંસા પણ ભયંકર છે. આજે હિંસા થઈ રહી છે, ને તેનો વાણીથી જે પ્રચાર થઈ રહ્યો છે તે જો નહિં અટકે તો આ આર્યભૂમિ અનાર્ય જેવી બની જશે.

મનની હિંસા ફેટલીક વેળા કાયાથી થતી હિંસા કરતાં વધુ ભયંકર ને અનર્થોની પરંપરા વધારનાર બને છે. કાયાની હિંસા રહામા આત્માના દ્રવ્યપ્રાણોને હણનારી બને, જ્યારે મનની હિંસા પોતાના ભાવપ્રાણોનો નાશ કરવા સાથે ભવાંતરમાં દ્રવ્ય અને ભાવપ્રાણો બંનેનો નાશ કરનાર બને છે. મનમાં હિંસાની વિચારણા કરનાર વાણી દ્વારા હિંસાનો ઉપદેશ આપે છે. કદાચ એ કાયાથી હિંસા ન કરે તો પણ એથી એ અહિંસક નથી રહી શકતો.

આ માટે જૈન શાસ્ત્રોમાં તંદુલીયા મત્સ્યનું ઉદાહરણ પ્રસિદ્ધ છે. લવણ સાગર જેવા મ્હોટા સમુદ્રમાં વિશાલકાય મત્સ્યની આંખની પાંપણમાં રહેતો તંદુલીયો મત્સ્ય, કાયાથી હિંસા કરી શકતો નથી, પણ એની વિચારણા કેવલ હિંસક હોય છે. મ્હોટા માછલાના મોંમાં સેંકડો મત્સ્યો, પાણીના મોજાની સાથે પેસે ને નીકળે, એ પોતાની આંખથી જોઈ, તંદુલીયો વિચાર કરે છે કે ‘જે હું આવો હોઉં તો એક પણ માછલાને જવા દઉં નહિં.’ આ રીતે માંસ ખાવાની તીવ્ર-હિંસક પરિણામધારામાં રૌદ્ર ધ્યાનથી મરીને તે મત્સ્ય સાતમી નરકમાં જાય છે. જ્યારે સિંહ ચોથી નરકમાં તેમજ અસંખી મરીને બહુ તો પહેલી નરકમાં. આ રીતે હિંસક વિચારોનો પ્રચાર મનની હિંસાનું પ્રતીક છે.

આથી સમ્યગ્દષ્ટિ શ્રાવકો, પાપ કરવા છતાં પણ નિર્ધ્વંસ-
વૃત્તિ વિનાના હોવાથી, તેઓને કર્મબંધ તીવ્રપણે થતો નથી.
જૈનો પોતાના વ્યવહારમાં જે નિર્દોષ કે સદોષ, ત્રસ કે સ્થાવર
જીવોની હિંસા કરી રહ્યા છે, છતાં ઉભયકાલ આવશ્યક ક્રિયા દ્વારા
તેનો પશ્ચાત્તાપ કરીને તે હિંસા આદિના પાપોથી પોતાના
આત્માને ક્રમશઃ નિર્મલ બનાવી શકે છે.

એટલે કાયાનો વ્યાપાર આત્માને મનના પરિણામથી તીવ્ર
બંધ પણ પડાવે છે. અને એજ મનનો વ્યાપાર શુભ ઉપયોગ-
પૂર્વકનો હોય તો આત્માના અનંત જન્મ કર્મ-કષાયના બંધ-
નોને તોડાવવા માટે સમર્થ બને છે.

પ્રાણીવધ કોઇપણ રીતે ઇષ્ટ નથી:—

આપણો મુદ્દો એ છે કે, નાનો છતાં માનસિક શુભ વ્યા-
પાર આત્માને મોક્ષમાં લઈ જાય છે. ક્ષપકત્રેણીનો સમય અંત-
મુહૂર્તનો હોય છે, પણ તેટલા અદ્ય સમયમાં કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત
કરીને અનંતકાલનો અંત કરી શકાય છે. અનાદિના ગાઢ કર્મોનો
નાશ ફક્ત આટલા ટૂંક સમયમાં થાય છે, તે આત્માના શુભ
અધ્યવસાય પર જ આ બધું નિર્ભર છે.

આથી અનાદિ અનંતકાલના કર્મોની પરંપરા કાચી એ
ઘડીમાં નાશ પામે છે. તે જ કહી આપે છે કે, મનને વિશુદ્ધ
રાખો. જૈનદર્શનમાં કહેલી વીસવસા જીવદયા સંસારીથી ન પળાય,
સંયમીથી પળાય, છતાં એ અનિવાર્ય હિંસા માટે પ્રાયશ્ચિત્ત લઈને
પ્રતિક્રમણદ્વારા શુદ્ધિ મેળવવી એ ગૃહસ્થી આત્માઓ માટે આવશ્યક છે.

અર્થાત્ શક્ય હોય તે રીતે હિંસા અટકવી જોઈએ.
આ હકીકત આજની કોંગ્રેસ સરકારને આપણે ભારપૂર્વક જણાવી
રહ્યા છીએ, માટે જે અશરણુ જીવોની કતલખાનાઓ દ્વારા હિંસા

થઈ રહી છે, તે તો હવે કોઈ પણ રીતે અટકવી જોઈએ ? મોજ-શોખ અને રસનાની આધિનતાથી જે હિંસા થઈ રહી છે તે જો અટકાવી શકાય નહિં તો સમાનતાની ને સ્વતંત્રતાની વાતો કેવળ બોલવા પૂરતી જ છે, એમ માનવાને કારણ મળે છે. સર્વાંશે હિંસા ન અટકાવી શકાય એ કદાચ અને ? પણ શક્ય માટે આટઆટલી આનાકાની કેમ ? એ સ્હમજી શકાતું નથી.

આર્થિક દૃષ્ટિએ, સામાજિક દૃષ્ટિએ પણ અશરણ, મૂંગા પશુઓની કતલ બંધ કરાવવી તે આવશ્યક ને ઈષ્ટ છે. જ્યાં પશુઓનો સંહાર થઈ રહ્યો હોય ત્યાં સુખ, શાંતિ ને સ્વસ્થતા ક્યાંથી હોય ? વર્તમાનમાં જેઓ સુખી નથી, તેનું કારણ ભૂતકાલની હિંસા છે. અન્ય કોઈ પણ પ્રાણીને પોતાના સ્વાર્થની ખાતર વધ કરનારો કે તેના પ્રાણીને દુઃખ આપનારો આત્મા તે ભવમાં કે ભવાંતરમાં અશાતા, દુઃખ, શારીરિક ઉપાધિ, ઇન્દ્રિયોની ન્યૂનતા આ દુઃખોને ભોગવે છે, એટલે આ બધું ભવાંતરની હિંસાનું કરુણ પરિણામ છે. જ્યારે અહિંસા ધર્મની આરાધના તે ભવમાં ને ભવાંતરમાં આત્માને શાતા, સુખ, નિરોગપણું, ઇન્દ્રિયોની અનુકૂળતા ઇત્યાદિ લાભો પ્રાપ્ત કરાવે છે.

હિંસા અને અહિંસાના તેવા પ્રકારના અનુકૂળ પ્રતિકૂળ વાતાવરણથી સ્હમજી શકાશે કે, સુખ એ અહિંસાનું ફળ છે જ્યારે દુઃખ હિંસાનું ફળ છે. હિંસા વાતાવરણને ભયંકર બનાવે છે, જ્યારે અહિંસાધર્મથી વાતાવરણમાં પવિત્રતા, સુંદરતા, તેમજ અપૂર્વ કાટીની ઉત્તમતા પ્રગટે છે. હિંસાની ભયંકરતા ભેદાય છે, ને શાંતિ-સમાધિનું વાતાવરણ નવું જન્મે છે.

અહિંસા ધર્મનો અદ્વિતીય પ્રભાવ:—

અહિંસા ધર્મની આરાધના કરનારો પુણ્યવાન આત્માના

પ્રભાવથી, દેશનું દુઃખદ વાતાવરણ પણ કૃવી રીતે પલટાય છે, ને તે સંયોગો સુખમાં કદ રીતે પરિણમે છે—તેને અંગે, સહસ્રાવધાન સાધક સૂરિપુરંદર શ્રી મુનિસુંદરસૂરિ મહારાજ ‘ઉપદેશરત્નાકર’ માં જે પ્રસંગ આપે છે, તે આ વિષયને સ્પષ્ટમજવા માટે ધણો ઉપયોગી છે.

એક નગરમાં ત્યાંનો રાજા, એક અવસરે પોતાની રાજ-સભામાં અધિકારીઓ, મંત્રી, સામંત આદિ સાથે બેઠો છે. તે વેળા એની સભામાં રાજમાન્ય જોષી ત્યાં રાજાની સલામતે બેઠો હતો. આ જોષી પોતાના જ્યોતિષ શાસ્ત્રમાં નિષ્ણાત હતો. એ ભાવિ વિષે જે આગાહીઓ પોતાના અનુભવથી કહેતો તે મ્હોટે ભાગે સાચી પડતી. આજે રાજસભામાં એ બેઠો હતો, પણ તેના મુખ ઉપર જોષીએ તેવી પ્રસન્નતા ન હતી. આથી એની સલામતે દષ્ટિ કરી, રાજાએ તેને પૂછ્યું, ‘કેમ જોષીજી ! આજે ઉદાસીન છો ?’ જોષીએ જવાબ આપ્યો કે, ‘દેશ પર મહાન આક્રમ છે.’ રાજાએ ફરી પૂછ્યું કે ‘કેમ આક્રમ ?’ દુષ્કાળ તો નથી પડવાનો ને ?’ રાજામાન્ય જોષીએ જવાબ આપ્યો કે ‘રાજાજી ! આપ કહો છો તેવો ભયંકર દુષ્કાળ દેશ પર પડવાનો છે એમ હું મારા જ્ઞાન-બળથી કહી શકું છું.’ સાંભળતાની સાથે ત્યાં બેઠેલા સૌ ચિંતાતુર બન્યા, કારણ કે બધાને લાગ્યું કે, ‘જોષીનું વચન દરેક વખતે સાચું પડે છે, એથી આ વેળાએ જો સાચું પડે તો આપણું શું થાય ?’ હંમેશાં સંસારી આત્માઓને ભાવિની ચિંતા ભય પેદા કરે છે. આર્ત-રૌદ્રધ્યાન પણ ભાવિનાં ભયથી મ્હોટે ભાગે સંસારમાં થયા કરે છે. નગરલોકો ચિંતામગ્ન બને એમાં કાંઈ નવીનતા નથી. એક અઠવાડીયા બાદ, બન્યું એમ કે ‘આકાશમાં વાદળો ઘેરાયાં ને મૂસલધાર વરસાદ તૂટી પડ્યો. સારો વરસાદ પડતાં સુકાળ થયો ને ધન ધાન્યની સારામાં સારી અનુકૂળતા થઈ. રાજા તથા પ્રજા અત્યંત ખુશી થયા પણ જોષીની આગાહી ખોટી પડ-

વાથી રાજને આશ્ચર્ય થયું. એક સમયે તે નગરમાં અતિશય જ્ઞાની મહાપુરુષ પધાર્યા. તેઓ મહાન સાધુ મહાત્મા હતા. સંયમ, તપ, આદિ આરાધનાદ્વારા તેઓ મનઃપર્યવસાન પામ્યા હતા. એ ચાર જ્ઞાની મહાપુરુષને રાજાએ પૂછ્યું, ‘લગવન! અમારા જોષીની બધી આગાહીઓ સાચી પડે છે, તો એની આ આગાહી ખોટી કેમ?’ આચાર્ય મહારાજશ્રીએ ફરમાવ્યું કે, જોષીએ જે કહ્યું હતું તે તેના અનુભવથી સાચું હતું પણ જે કારણો પરથી એણે તે આગાહી કરી હતી, તે કારણોને નિષ્ફળ બનાવનાર બીજું એક પ્રયત્ન નિમિત્ત ઉત્પન્ન થયું છે, માટે તેની આગાહી નિષ્ફળ બની.

રાજાએ ભક્તિથી વિનયપૂર્વક પૂછ્યું કે ‘એવું કયું નિમિત્ત પેદા થયું?’ આચાર્ય મહારાજ અતિશય જ્ઞાની હતા. આથી તેઓએ કહ્યું કે, ‘તારા નગરમાં એક ધર્મનિષ્ઠ વણિકને સાં તેની પત્નીની કૂંએ એક પુણ્યવાન આત્મા અવતર્યો છે. એની પૂર્વ-કાલીન ઉત્તમ ધર્મારાધનાને પ્રભાવે એની પુણ્યપ્રકૃતિના જોરથી આ દુષ્કાલ ટળી ગયો ને અશુભ શુભમાં પલટાઈ ગયું. એણે પૂર્વ-ભવમાં તપશ્ચર્યા કરી હતી તેમજ દીન, દરિદ્ર આત્માઓને અનુ-કંપાપૂર્વક દાન દીધું હતું. સુપાત્રની ભક્તિ પણ ભાવપૂર્વક કરી હતી, આથી તેના ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યોદયથી ત્હારા સમગ્ર દેશમાં સુકાળ થયો’.

આ અહિંસા ધર્મનો પ્રભાવ અપૂર્વ ને અચિંત્ય વર્તી રહ્યો છે. પણ આ હકીકત કોઈક યોગ્ય અને લઘુઃકર્મો આત્મા-ઓને રહમન્ય.’

પુણ્ય અને પાપના પરિણામોનો અપલાપ ન થાય:—

આ બધું, એ દુ ચાર જેવું સ્પષ્ટ હોવા છતાં તેનો અપ-લાપ કરવો એ કોઈ પણ રીતે ઉચિત નથી. આજે પ્રાપ્ત થએલ

સુખ સંપત્તિ તે ભૂતકાલની સુંદર ધર્મની આરાધનાનો મહિમા છે. આ ભારત દેશમાં તમામ સંપ્રદાયોએ આ અહિંસાધર્મને સ્વીકાર્યો છે. એ જ ભૂમિમાં આજે તેની માન્યતામાં ને પ્રવૃત્તિઓમાં પલટો કેમ આવી રહ્યો છે? તે પ્રશ્ન વિચારણીય છે, માટે જ આજે આ વિષેના ઠરાવો સર્વાનુમતે અહિં આપણે કરવાના છે. તેમાં પહેલો ઠરાવ કેશરીઆજી તીર્થને અંગેનો, બીજો ઠરાવ હરિજન મંદિર પ્રવેશ બીલના વિરોધનો, તેમજ ત્રીજો ઠરાવ હિંદની ભૂમિ પર પરદેશી લોકોએ જે કતલખાનાઓ ઊભાં કર્યાં છે, તે હવે ઉઠાવી લેવાં જોઈએ' એ અંગેનો—આ રીતે ત્રણ ઠરાવો તમારે સહુએ વિચારપૂર્વક આ સભામાં પસાર કરવાના છે. આને અંગે જે કાંઈને કાંઈ પણ પૂછવું હોય તે ખુશીથી મને પૂછી શકે છે.

(સારખાદ પૂ. મહારાજશ્રીની અનુજ્ઞાથી ચીમનલાલ કેશવલાલ કડીઆએ, આ ત્રણ ઠરાવોને અંગે અવસરોચિત ને પ્રેરક ભાષણ કર્યું હતું ને નીચે મુજબના ઠરાવો તેઓએ સભાને વિવેચન-પૂર્વક વાંચી સંભળાવ્યા હતા.)

સભામાં પસાર થયેલા ઠરાવો.

જૈનોની જાહેર સભાએ પસાર કરેલા ઠરાવો.

મુંબઈ તા. ૧૫ મી ઓગસ્ટ.

આજરોજ સવારના ભુલેશ્વર લાલભાગના જૈન ઉપાશ્રયમાં જાહેર કર્યા પ્રમાણે જૈનોની જાહેર સભા મળી હતી. વિદ્વાન જૈન મુનિરાજ શ્રી કનકવિજયજી મં. અધ્યક્ષસ્થાને હતા.

ઠરાવ ૧ લો.

શ્રી કેશરીઆજી તીર્થનો વહીવટ, માલીકી હક્ક, ધ્વજદંડ અદાવવાનો વિગેરે અધિકારી શ્વે. મૂ. જૈનોના છે. તેવી જાહેરાતો કરવા સાથે ઉદ્દેપુર રાજ્યે, તેમજ પૂર્વના ધર્મપ્રેમી સુધર્મશી

મહારાણાશ્રીએ સ્વીકારેલ છે. પણ દિગમ્બરોની વખતોવખતની ખોટી ડખલગીરીથી સને ૧૯૩૪ માં ફક્ત ધ્વજ્જદંડ ચઢાવવાના હક્કની તપાસ માટે એક કમીશન નીમવામાં આવ્યું હતું. તાજેતરમાં ઉદેપુર રાજ્યના ગેઝેટમાં જાહેર કરવામાં આવ્યું છે, કે કમીશને તેનો રિપોર્ટ સને ૧૯૩૫ માં રાજ્યને સોંપ્યો હતો અને તે ઉપરથી જણાય છે કે (૧) શ્રી કેશરીયાજી તીર્થનો વહીવટ ૨૦૦ વર્ષથી રાજ્ય કરે છે. (૨) તીર્થની માલીકી દિગમ્બર જૈનોની જણાય છે. (૩) ધ્વજ્જદંડ ચઢાવવાનો હક્ક સર્વ હિંદુ જાતિઓને છે, માટે વધુ ઉછામણી જે ખોલે, તે ધ્વજ્જદંડ ચઢાવે એવો હુકમ કર્યો છે.

વધુમાં મજકુર ગેઝેટમાં શ્રી કેશરીયાજી તીર્થના ભંડારના રૂપીઆ પંદર લાખથી વધુ દેવદ્રવ્યની રોકડ સીલીક ત્યાં સ્થપાનારી પ્રતાપ વિશ્વ વિદ્યાલય નામની સંસ્થાના કાર્યમાં વાપરવાનું તથા તીર્થનો સધલોએ વહીવટ પણ એ વિદ્યાલયની કમીટીને સોંપવાનું જાહેર કર્યું છે. આથી આજરોજ મુંબઈ લાલબાગના જૈન ઉપાશ્રયે પૂ.પા. મુનિરાજ શ્રી કનકવિજયજી મહારાજની નિશ્રામાં મળેલી શ્રે. મૂ. જૈનોની જાહેર સભા, ઉદેપુર રાજ્યના ગેઝેટમાં શ્રી કેશરીયાજી તીર્થનો વહીવટ, ધ્વજ્જદંડ ચઢાવવાનો હક્ક, તથા તે ચઢાવવાની નવી વ્યવસ્થા, તીર્થની માલીકીની અને ભંડારની દેવદ્રવ્યની લાખોની રકમની સોંપણી વગેરે આખતોમાં ઉદેપુર સ્ટેઠ્ટ કરેલી જાહેરાત સામે વિરોધ પ્રદર્શિત કરે છે. અને ઉદેપુર મેવાડ રાજ્યના સૂર્યવંશી નામદાર, મહારાણાશ્રીને એ સધલીએ જાહેરાતો રદ કરવા અને કમીશનનો રિપોર્ટ પ્રસિદ્ધ કરવા આગ્રહ-પૂર્વક લલામણુ કરે છે.

ઠરાવ ૨ જો.

મુંબઈ સરકાર તરફથી લેજ-સ્લેટીવ એસેમ્બલીનો સને ૧૯૪૭ નો મુસદ્દો નં. ૨૭ હરિજનોને મંદિરપ્રવેશનો હક્ક

આપવા બાબતનો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે. તા. ૧૫-૮-૪૭ ના રોજ મુંબઈ લાલબાગના ઉપાશ્રયમાં પૂ. પા. મુનિરાજશ્રી કનકવિજયજી મ. શ્રીની નિશ્રામાં મળેલી જૈનોની જાહેર સભા મંજુર હરિજનપ્રવેશ બીલથી પ્રજ્ઞની શાંતિમાં, લાઘચારામાં, ધર્મસ્થાનોની વર્તમાનની અને ભવિષ્યની વ્યવસ્થામાં અને પ્રજ્ઞના સ્વાતંત્ર્યમાં ધણું નુકશાન થશે એમ માને છે. અને તેથી તેનો વિરોધ કરે છે. સાથે હરિજન મંદિર પ્રવેશ બીલને પાછું ખેંચી લેવા મુંબઈ સરકારને લલામણુ કરે છે.

ઠરાવ ૩ જો.

પરદેશી સરકારે સ્થાપેલ કતલખાનાઓ હિંદની ભૂમિ ઉપરથી, રાષ્ટ્રીય સરકાર હવે કાઢપણુ રીતે બંધ કરી અશરણુ પશુઓને સંરક્ષણુ આપશે, એમ આ સભા આશા રાખે છે. તથા ગાય આદિ નિર્દોષ પશુઓની કતલ હંમેશને માટે બંધ તાત્કાલિક કરાવશે. અને સરકારે આઝાદી ઉત્સવના જાહેર કરેલા તા. ૧૫-૧૬-૧૭ મી ઓગસ્ટના ત્રણે દિવસોએ દર વરસે સમગ્ર હિંદમાં (અમારી પ્રવર્તન) નિર્દોષ જીવોની હિંસા કાઢપણુ ના કરી શકે તેવી વ્યવસ્થા કરાવવી એમ આ સભાની આગ્રહપૂર્વકની માંગણી છે.

(આ ત્રણ ઠરાવો સભામાં સર્વાનુમતે ‘શ્રી કેશરીયાજીની જય’ ‘શ્રી મહાવીરસ્વામી ભગવાનની જય’ ને ‘શ્રી શાંતિનાથની જય’ પૂર્વક પસાર થયા હતા. ત્યારપછી, પૂ. મહારાજશ્રીએ પોતાના વ્યાખ્યાનનો ઉપસંહાર કરતાં, આ ઠરાવોના સમર્થનમાં ફરમાવ્યું હતું કે)

આપણી આજની લડતનો મુદ્દો—

તમે જાણ્યું હશે કે, શ્રી કેશરીયાજી તીર્થને અંગે આપણે

પહેલો ઠરાવ જે કર્યો છે, તેનો ખાસ મુદ્દો ઉદ્દેપુર મહારાજની વિરુદ્ધ જૈનસમાજને ઉશ્કેરવાનો નથી, પણ આપણે તો એક જ મુદ્દાથી આ લડત ઉપાડવાની છે, અને તે એ કે શ્રી કેશરીયાજી તીર્થની માલીકી શ્રી શ્વેતાંબર સંપ્રદાયની છે. કમીશનનો ચૂકાદો ગમે તે પ્રસિદ્ધ થાય તેની સાથે આપણને એટલો બધો સંબંધ નથી. આપણે તો કેશરીયાજી તીર્થ અંગેના આપણા હક્કને સાર આપેલો જાણ કરવાને સાર જાગૃત રહેવાનું છે. તેમજ લાંડારની ૧૫ લાખની મીલકત વિદ્યાલય માટે ખરચવાનું મહારાજાએ જે નક્કી કર્યું છે તથા કેશરીયાજીમાં વાર્ષિક જે આવક થાય તેમાંથી ખર્ચ પૂરતી રાખી, વધારો રહે તેનો પણ ઉપયોગ ‘પ્રતાપ વિશ્વ વિદ્યાલય’ માટે કરવાનો મહારાજાનો નિર્ણય અનુચિત તેમજ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંપ્રદાયને અન્યાય કરનાર છે. વિદ્યાલયના કાર્યને સાર, કોઈપણ કોમની ધાર્મિક મીલકત પર ત્રાપ મારવી, એ કોઈપણ રીતે યોગ્ય નથી. તીર્થ કોનું? મીલકત કોની? અને ઉપયોગ કોણ કરે? અને ઉપયોગ કોના માટે? દાન દેવું એ સારું કામ કહેવાય, પણ આ રીતે લૂંટીને, કોઈના હક્ક પર ત્રાપ મારીને તેમજ ધાર્મિક સ્થાનોનાં પવિત્ર ધનને ઝૂંટવી, દાન દેવું એ કોઈ પણ દૃષ્ટિએ હિતાવહ નથી. એ જ આ લડત પાછળનો આપણો ઉમદા ને ન્યાયી આશય સમાવેલો છે.

કમીશનના ચૂકાદાના ન્યાયી કે અન્યાયીપણાની ચર્ચા કરવાનો અહિં આપણો મુદ્દો નથી. પણ આપણે એટલું તો જરૂર કહી શકીએ કે આજે રહી રહીને બાર વર્ષે કમીશનનો નિર્ણય બહાર પાડવાને માટે ઉદ્દેપુરના મહારાજાને કયું કારણ મળ્યું? કમીશનનો ચૂકાદો ગમે તે આવે! પણ ઉદ્દેપુરના મહારાજાશ્રી, આજે આપણી સમક્ષ જે હકીકતો જણાવે છે, તે આપણને દરેક રીતે અન્યાય કરે છે. આ તો પેલી લોક કહેવત મુજબ ‘બારે વર્ષે બાવા બોલ્યા કે જા બચ્યા દુકાલ હોગા!’

આપણે એ વસ્તુ ભૂલવા જેવી નથી, કે આ પ્રશ્ન કેવલ કેશરીયાળુ તીર્થ પૂરતો નથી, પણ સમસ્ત હિંદના તમામ તીર્થની માલીકીનો છે. જે આમાં આપણે ઉદારતાના નામે આંખમીંચામણા કર્યા તો ભાવિના આપણા શ્વે. મૂ. સમાજના અસ્તિત્વનો આ સવાલ છે. આ રીતે જ્યાં ત્યાં આપણા તીર્થોમાં હસ્તક્ષેપ થશે, તો આપણા માટે જૈન તરીકે જીવવું મુશ્કેલ બની જશે.

તમને ખબર હશે કે ૧૯૩૮ માં રાજકોટ ખાતેની લડતમાં કાંગ્રેસે અને ગાંધીજીએ જે ઝૂકાવ્યું હતું, તે રાજકોટ હિંદુસ્તાન દેશના એક ખૂણામાં આવ્યું હતું, છતાં તે ખાખોચીઆ જેવા રાજ્યની પ્રજા માટે લડત ઉપાડી હતી, તેનું કારણ, સિદ્ધાંતનો સવાલ હતો. તેમ આપણી દૃષ્ટિએ આ પણ જીવનમરણનો ગંભીર પ્રશ્ન છે.

ડાહી સાસરે જતી નથી ને ગાંડીને શિખામણ દે છે—

બીજા ઠરાવના સમર્થનમાં મારે તમને ફરી ફરી એ વસ્તુ ખાસ ભારપૂર્વક સ્હમજાવવી પડે છે કે હરિજનોને ધર્મ કરાવવાનો આ બીલમાં આશય છે એમ રખે કાઠ માની લે. શબ્દોની જાળમાં ફસાવવાની આ ચાલખાળ છે. બોલનારના શબ્દો કરતાં એ બોલનારનું હૃદય તપાસવા જેવું છે. જે લોકો પોતાના ધર્મ-સ્થાનોમાં કાઠ દિવસ જતા નથી, પોતાના દેવને, ગુરુને કે ધર્મને માનતા, સદ્ગતા નથી, તે લોકો જ્યારે આવી બધી પ્રવૃત્તિઓના આગેવાનો બને, ત્યારે જરૂર આપણને શંકા થાય તેમાં આશ્ચર્ય શું ? જે હરિજન કહેવાય છે તે ઢેડ, ભંગી, કે ચમાર—આ બધા લોકો, જૈન ધર્મને પાળતા નથી, માનતા નથી, તો પછી તે લોકોને જલાતકારે જૈન મંદિરોમાં પેસાડવાનો કદાચ ક્રમ ? જે સુધારકો, પોતે મંદિરોમાં જતા નથી, પર્યુષણના પર્વ દિવસોમાં પણ જેઓ, જૈન મંદિરો, ઉપાશ્રયો, આદિમાં આવતા નથી, જૂદી વ્યાખ્યાનમાલાએ ગોઠવી યથેચ્છ બોલી ધર્મશાસ્ત્રોને માટે

નિરંકુશ ભાષણો કરનારા આ સુધારકો અન્ય હલકી કોમોને માટે આટ-આટલો બાગ્રહ રાખે છે, એનો અર્થ કે-‘ ખાવું નહિં ને ઢોળી નાંખવું ’ એજ કે બીજું કાંઈ ?

જે હરિજનો ભગવાન શ્રી ઋષભદેવ, ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ, ભગવાન શ્રી પાર્શ્વનાથ, કે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના નામો જાણતા પણ નથી, તે લોકો માટે, કોંગ્રેસ સરકારને કેટ-કેટલું હિત ઉભરાઈ આવે છે તે સહમજી શકાતું નથી ! હિંદુઓ, પણ કોંગ્રેસ સરકારના આ કાયદાનો વિરોધ કરે છે, તો પછી કોઈપણ કોમને અન્ય કોમ વચ્ચે પરસ્પર લડાવી મારનારા આવા બીલને ધારાસભામાં રજી કરવાની શી જરૂર ?

મુંબઈની ધારાસભામાં જે લોકો, હરિજનોના મંદિર પ્રવેશ બીલને પસાર કરાવવા ઇચ્છે છે, તેમાં લગભગ મોટા ભાગના આગેવાનો પોતાના ધર્મસ્થાનોમાં પગ મૂકનારા નથી. વળી ધારાસભાના પ્રમુખ હું ન ભૂલતો હોઉં તો સ્થાનકવાસી જૈન છે. જેઓની સાંપ્રદાયિક માન્યતા મુજબ મંદિરો કે મૂર્તિમાં તેઓને શ્રદ્ધા ન હોય એ પણ કદાચ સંભવે ! તેઓ જ્યારે મંદિરોમાં જતા નથી, તો પછી હરિજનોને બળાત્કારે ઘૂસાડવા ઇચ્છે છે ? આ તો ખરેખર ‘ ડાહી સાસરે જતી નથી ને ગાંડીને શિખામણ દેવા નીકળી છે ’ એ સિવાય બીજું શું કહેવાય ?

આથી આ બીલનો ઉદ્દેશ, શ્રદ્ધાળુ જૈનોના ધર્મસ્થાનોને ભ્રષ્ટ કરીને તેની માલીકીનો હક્ક ઝૂંટવી લેવાનો કાં ન હોય ? માટે જ એનો વિરોધ આજે આપણે આ ઠરાવ દ્વારા કરીને આપણો અવાજ જાહેરમાં મૂક્યો છે.

જો કાયદો કરવો હોય તો એવો કરો કે :-

જો કોંગ્રેસ સરકારને પોતાના રાજ્યમાં હરિજનોને ધર્મ

કરાવવાની આટલી બધી લાગણી ઉભરાઈ જતી હોય તો, આપણે કહીશું કે, જેઓ જૈન કુળમાં જન્મ્યા છે, જૈન ધર્મ જેઓનો કુળ-ધર્મ છે, છતાં મંદિરમાં જેઓ જતા નથી, પોતાના પરમાત્માને હાથ જોડવામાં કે તેની સેવા-પૂજા કરવાને જે લોકોને શ્રદ્ધા, રૂચિ કે ભક્તિ નથી તેઓને પૂજા, દર્શન, કે ભક્તિ આદિ કરાવવા કાયદા દ્વારા પણ ફરજિયાત ફરમાન કાઢો ! આ તો કરવું નથી અને જેઓ શ્રદ્ધાથી પોતાના ધર્મસ્થાનોમાં જઈ રહ્યા છે તેઓની પવિત્ર ધાર્મિક લાગણીઓને દુભાવવી છે, આ કઈ રીતે યોગ્ય હોઈ શકે ?

હંમેશાં ન્યાયનિષ્ઠ સરકારે એવો કાયદો કરવો જોઈએ કે, જેથી પૂર્વ પૂણ્યોદયે જે સ્વતંત્રતા મળી છે, તે જે રીતે ધર્મના યોગે ટકી રહે, તે મુજબ સહુ પોતાના ધર્મનિષ્ઠાનોમાં રસ લેતા બને. સ્વતંત્રતા ધર્મથી ટકશે. જો તે નહિં હોય તો સત્તા પચશે નહિં. ધર્મને ધક્કો મારવામાં આવશે તો રહમજી લેવું કે, સત્તા ધક્કલાઈ જશે. માટે સ્વતંત્ર હિંદના સૌ કોઈ હિંદીની કે હિંદુની ફરજ એ છે કે અહિંસા આદિ ઉત્તમ ધર્મકરણી અવશ્ય કરવી જોઈએ. આજના આઝાદ હિંદના ઉત્સવોની ઉજવણીમાં, દેશના આગેવાનો તરફથી એવો એક પણ કાર્યક્રમ યોજાયો નથી કે ‘સહુએ આવા દિવસે પોતાના ધર્મસ્થાનોમાં પ્રભુ પ્રાર્થના કરવી’—આ એક આજની રાજકીય ચળવળની કમનસીબી છે. હિટલરે પણ પોતાના વિજય માટે દેવળોમાં પ્રાર્થના કરવાનું સહુ દેશવાસીઓને ફરમાવ્યું હતું. રશીઆના સ્ટેલીને પણ પોતાના દેશ-બાંધવોને એ જાતની ભલામણ કરી હતી. ઝીણાએ પણ પાકીસ્તાનની પ્રાપ્તિના ઉત્સવ માટે મસ્જિદોમાં બંદગી કરવાનું તેમજ મંદિરોમાં પ્રાર્થના કરવાનું જાહેર કર્યું હતું. બાકી એ હતું કે અહિં હિંદમાં કાંઈએ પ્રભુપ્રાર્થના માટે જાહેરાત નથી કરી.

જૈન શાસ્ત્રો કહે છે કે ‘લોક વડો વ્યવહાર’ :—

જૈન શાસ્ત્રોને નામે જે લોકો પોતાનું મનકાવતું હાંકે રાખે છે, એ લોકોને ક્યાં કોઈ દિવસ પોતાના ધર્મશુરુઓના પાસે, જૈન શાસ્ત્રો સાંભળવા કે ધારવા છે? કેવળ ભાષાજ્ઞાન આવી ગયું એટલે જૈન શાસ્ત્રોને નામે જેમ તેમ બોલીને ફેંકવું છે. જૈન શાસ્ત્રોમાં આઠ પ્રકારના કર્મો જણાવ્યા છે. તેમાં સાતમા ગોત્ર કર્મના ઉદયથી આત્માઓ, હીન કુલ આદિ સ્થાનોમાં જન્મ લે છે. આવા આત્માઓ કદાચ ધર્મને સાંભળે, સદ્દે ને સ્વીકારે, તો પણ, એવા આત્માઓને કદાચ શ્રીજનમંદિરોમાં આવવું હોય તો એમણે વ્યવહાર સાચવીને દૂરથી દર્શન કરવાનું શાસ્ત્રમાં ફરમાવ્યું છે.

શ્રીવીરવિજયજી મહારાજએ ગોત્રકર્મની પૂજામાં, તેની છઠ્ઠી ઢાળના દોહામાં જણાવ્યું છે કે:—

નીચ કુલોદય જિનમતિ, દૂર થકો દરબાર;
તુજ મુખ દર્શન દખતાં, લોક વડો વ્યવહાર.

અર્થાત—નીચ કુલમાં ઉત્પન્ન થએલો આત્મા, કદાચ જૈન ધર્મનો અનુરાગી બન્યો હોય તો પણ નીચ ગોત્રનો ઉદય તેને વર્તમાન હોવાથી હે ભગવાન! ત્હારા દરબારમાં તે ત્હારા મુખનાં દર્શન દૂરથી કરે છે; કારણ કે, વ્યવહાર માર્ગ એ લોકમાં બળવાન છે.

આવા સ્પષ્ટ ઉલ્લેખો હોવા છતાં, જૈન શાસ્ત્રોના નામે અશ્રદ્ધાળુ લોકોને પોતાનો કદાચક્ર પોષવો હોય છે, ત્યારે મનઃકલ્પિત વાતો કરતાં તેઓ પાપનો પણ ભય નથી રાખતા. હરિજનોને અંગે ‘શ્રીહરિકેશી મુનિ, ચિત્ત-સંજૂતિ મુનિ,’ આદિ પૂર્વકાલીન મહાપુરુષોના દૃષ્ટાંતો અપાય છે. પણ એ મહાત્માઓને દીક્ષા

આપનારા વિશિષ્ટ જ્ઞાની હતા. એથી એ મહાપુરુષોએ જે કાંઈ તે કાળમાં અવસરોચિત કયું તેનું અનુકરણ આપણાથી ન થાય. જો એ આગમવ્યવહારી મહાપુરુષો જે કાંઈ કરે તે આપણે માટે વર્તમાનમાં કરણીય ન હોય. વર્તમાનમાં જીત વ્યવહાર ચાલે છે. એટલે સુવિહીત પુરુષોએ જે પરંપરા ચાલુ કરી તે મુજબ આપણો ધર્મવ્યવહાર ચાલે છે.

શાસ્ત્રીય વાક્યોની મર્યાદા સમજવી જોઈએ :—

આજના લોકવ્યવહારો એવા મર્યાદાહીન બનતા ગયા છે, કે જેમાં કોઈપણ પ્રકારની ઉચિત મર્યાદાઓ કે જે આપણા પોતાના આત્મકલ્યાણ માટે, મહાપુરુષોએ ફરમાવી હોય છે અને આમ થતાં અનાચારો, વિલાસો અને બીજા પણ પાપો વધતાં જ ચાલ્યા. આજે ઉદારતા અને સમાનતાના નામે, નીતિ, સદાચાર, વિનય, વિવેક, ઇલાદિ ઉમદા ગુણોનો નાશ થઈ રહ્યો છે. અસ્પૃશ્યોના ઉદ્ધારને નામે પોતાની ધૂનને પોષવા ખાતર જૈન-શાસ્ત્રોનો દુરુપયોગ થઈ રહ્યો છે. શાસ્ત્રોની વાતોને પરસ્પરના સંબંધ વિના અહિં તહિંની ઉપજાવી કાઢીને જાહેરમાં મૂકનારા જૈન શાસ્ત્રોની આશાતના કરનારા છે. જૈન શાસ્ત્રોમાં જે વસ્તુને નિષેધ કરેલો છે, તે અલક્ષ્ય અને અનંતકાય પદાર્થોનું લક્ષણ કરનારા, અને કરવામાં કાંઈ પાપ નથી એમ બોલનારા એ જૈન યુવકસંઘના કાર્યકર્તાઓ જ્યારે કોંગ્રેસ સરકારના આ બીજાના સમર્થનમાં જૈન આગમ ગ્રંથોના પ્રમાણો આપે છે, સારે જરૂર આશ્ચર્ય થાય છે? આ લોકોને જૈન શાસ્ત્રોના નામે બોલવાનો અધિકાર ક્યાં છે? રાત્રિભોજનમાં અને કંદમૂલલક્ષણમાં જૈન-શાસ્ત્રોએ બંધકર દોષ બતાવ્યો છે, સારે પરમાનંદ કાપડીઆ એમ કહે છે કે ‘કંદમૂળ વિના તાકાત ક્યાંથી આવે? રાત્રિભોજન કરવામાં કયું પાપ થઈ ગયું?’—આમ શાસ્ત્રવાક્યોની હાંસી

કરનારાઓને શાસ્ત્રોના નામે એક પણ વાત કહેવાનો હક્ક નથી, એમ આજે આપણે જરૂર કહી શકીશું.

જૈન શાસ્ત્રોમાં ‘બાલદીક્ષાની વાત આવે છે. આઠ વર્ષમાં દીક્ષા લેવાનું વિધાન આવે છે.’ આ બધું તે સુધારકો માનવા તૈયાર છે કે? તો પછી બાલદીક્ષા આપનાર ને લેનારની રહામે એ લોકોએ તોફાનો કેમ કર્યા? માટે શાસ્ત્રોનું રહસ્ય ગંભીર છે. ગુરુગમ વિના શાસ્ત્ર એ સ્વ અને પરના ભાવપ્રાણોનો નાશ કરનાર શસ્ત્ર બને છે. આથી જ આપણે કહીએ છીએ કે, શાસ્ત્ર વાક્યોની મર્યાદા રહમજવી જોઈએ.

કતલખાનાઓ બંધ થવા જોઈએ :—

ત્રીજો ઠરાવ કતલખાનાઓ બંધ કરાવવાનો સરકારને આગ્રહ કરવા માટેનો છે. પરદેશી સરકાર જ્યારે વિદાય લે છે, તો તે સરકાર જે કતલખાનાઓ હિંદ પર ઉભા કરી ગઈ છે, તે બંધ કરાવવા કોંગ્રેસ સરકાર પોતાના અધિકારનો ઉપયોગ કેમ ન કરે? જે રાષ્ટ્રધ્વજમાં પ્રેમ, શૌર્ય ને બલિદાનની ભાવનારૂપ ત્રણ રંગો સ્થાપ્યા છે, તેમાં પ્રેમનો વિશાલ અર્થ સર્વ જીવો પ્રત્યેની મૈત્રી થાય છે. તો આ કૂર હિંસા અટકાવવા માટે સ્વદેશી સરકાર શા માટે શક્ય ન કરે! નહિંતર રાષ્ટ્રધ્વજમાં અહિંસાનું પ્રતીક શા સાફ? ખરી વાત એ છે કે, જગતના વ્યવહારમાં અને તેમાં પણ રાજકારણમાં સ્વાર્થ પ્રધાન હોય ત્યાં સાચી અહિંસા રહી શકે નહિં, છતાં જે જીવોમાં પોતામાં બીજાનું ભૂંડું કરવાની શક્તિ નથી, તેવા અજ્ઞાન જીવોને જો તેઓને ન બચાવી શકે તો, અહિંસાના શબ્દનો ભયંકર દુરુપયોગ થઈ રહ્યો છે, એમ કહેવામાં અતિશયોક્તિ નથી.

જૈન દર્શનની અહિંસા સાગ્રપ્રધાન છે, જ્યારે દુનિયાનું

વાતાવરણુ રાગમય છે. આ સ્થિતિમાં આપણે જે વાતો કહીએ છીએ તે, બધાને ન રૂચે, છતાં પણ જેણે જિનેશ્વરદેવના ધર્મની યથાશક્તિ આરાધના કરવી છે, એણે તો આ વાતાવરણુમાં સામા પૂરે ચાલવાનું છે. પોતાનું અસ્તિત્વ જો ટકાવી રાખવું હશે તો ધર્મભાષ્યોએ અવશ્ય સામર્થ્ય ફળવવું પડશે. એકલા ઠરાવો કરવાથી કાંઈ માને તેમ નથી. અને તેમાં પણ આજે એ લોકો સત્તા પર છે. આથી એમને પોતાનું ધાયું કરવાની શક્તિ છે. પણ આપણે જો સંગઠિત બનીને આપણો અવાજ જાહેર કરતાં રહીશું તો જરૂર આપણે ધાયું કરી શકીશું.

સત્તા લોકપ્રિય તો જ બનશે, જો:—

શ્રી તીર્થંકરદેવોએ, સાચી સ્વતંત્રતાનો જે કલ્યાણકર માર્ગ ફરમાવ્યો છે, તે માર્ગને જો જગત અનુસરે તો જરૂર તેનો ઉદ્ધાર થઈ શકે. જગત અનુસરે એ ન બને, પણ આપણે જો અનુસરીએ તો કલ્યાણ થયા વિના ન રહે. જે કાંઈ આનાથી વિપરીત ચાલશે, એલફેલ બોલશે, તો આ ભવમાં જે સામગ્રી મળી છે, તે ફરી મળવાનો સંભવ નથી. આ હકીકત ભૂલી જવા જેવી નથી.

આજે આપણે જે કાંઈ બોલી રહ્યા છીએ તેમાં આજની સરકાર રહામે, ગાંધીજી કે જવાહરલાલ, કે વલ્લભભાઈ પટેલની રહામે આપણને—મને અંગત દ્રેષ નથી. લોકવ્યવહાર મુજબ સત્તાની વિરૂદ્ધમાં બોલવામાં ડહાપણ નથી એમ માનીએ છીએ, પણ જ્યારે ‘અધર્મ’ તે ‘ધર્મ’ તરીકે જાહેર કરાતો હોય, ‘હિંસા’ તે શુદ્ધ ‘અહિંસા’ તરીકે જાહેરમાં કહેવાતી હોય, તો જો અમે ન બોલીએ તો અમારી ફરજ ચૂક્યા એમ કહેવાય.

તેમના જે જે મંતવ્યો, તેમના છાપાઓમાં જે રીતે પ્રસિદ્ધ

થયા છે, તેને જ મેં અહિં તમારી સમક્ષ મૂક્યા છે, માટે કોઈના પ્રત્યે અધશ્રદ્ધાળુ બન્યા વિના, આ વસ્તુને યથાર્થપણે સમજવી ઘટે છે. સમજી માણસો, કદાચ બહારના ટોળા ભેગા થઈ જાય, પણ ટોળું ન બને. એ હંમેશાં વિવેકપૂર્વક વિચાર કરતાં શીખે તો જ આજના વિષમકાલમાં તે આત્માઓ પોતાના ધર્મમાં સ્થિર રહી શકશે.

માટે જ આપણે ફરી ફરી આજની કોંગ્રેસ સરકારને આગ્રહ-પૂર્વક કહીશું કે, આજે જે સત્તા તમે હાથ કરી છે, તેને ટકાવી રાખવી હોય, અને તમારે જે લોકપ્રિય બનવું હોય તો કોઈ પણ બળવાન કે નિર્બળ કામના ધર્મમાં કે ધર્મસ્થાનોમાં અનુચિત હસ્ત-ક્ષેપ નહિ કરતા, નહિંતર તમારી લોકપ્રિયતા જોખમાશે.

શ્રદ્ધાળુ જૈનોએ પણ સ્વાર્થ, સંકુચિત દષ્ટિ, ઈર્ષ્યા, કુસંપ આ બધા દુર્ગુણોને દેશવટો દેવો પડશે. તો જ આ અવસરે તેઓ પોતાના અસ્તિત્વને ટકાવી શકશે. પૂર્વકાલ કરતાં વર્તમાનકાલ ધણો જ વિષમ છે. જે સંપ કેળવશે, ઉદાર, પ્રમાણિક, ને ધર્મને વફાદાર હશે તે સમાજ પોતાના ગૌરવને જાળવી શકશે.

મુસલમાન કામનું ઉદાહરણ આપણી નજર રહ્યો છે. એમનો ધર્મ કેવો છે, એની સાથે આપણને સંબંધ નથી. છતાં તે લોકોમાં સંપ, ભાષ્યારો ને ઐક્યતા એટલી બધી સગીન છે કે આમ પરસ્પર તે લોકો ગમે તેટલું લડે પણ કામ કે મઝહબનો પ્રશ્ન આવ્યો એટલે એ બધા એક. ગમે તેવો રાષ્ટ્રવાદી મુસ્લીમ હશે, કોંગ્રેસમાં જોડાયો હશે, કે મ્હોટા હોદ્દા પર હશે તો પણ એની કામને એ વફાદાર રહેશે. એક જ તાજો દાખલો આપું:—

મધ્યપ્રાંતમાં કોંગ્રેસ સરકાર સત્તા પર છે. ત્યાંના વડા પ્રધાન રવિશંકર શુક્લે ભાષણ કયું હશે કે ‘ પાકીસ્તાનમાં મુસ્લીમો હિંદુ

પર જુદમ કરશે, તો હિંદમાં તેનો બદલો મુસ્લીમોને ભોગવવો પડશે’—આ વખતે તે પ્રધાનમંડળમાંના એક મુસ્લીમ પ્રધાને આનો વિરોધ કર્યો, જેના પરિણામે રાજીનામું આપીને છૂટા થયા.

મુસ્લીમ ગમે ત્યાં, ગમે તે અવસરે, પોતાની જાત, કામ ને ધર્મને બેવકા પ્રાયઃ નહિં હોય, માટે તો તે લોકોએ થોડાભોગે મનકાવતું મેળવ્યું. આથી શ્રદ્ધાળુ ધર્માત્માઓને, કહેવાનું રહે છે કે તમે તમારા ધર્મને, સમાજને ન ભૂલો. સૌથી પહેલાં તમે જૈન છો, એ ભૂલતા નહિં. હિંદુ પછી, હિંદી પછી, પણ જૈન પહેલાં.

આ રીતે જો જૈન સમાજ જાગૃત અને તો, તે પોતાના ધર્મને વકાદાર બની, ધર્મની આરાધના, રક્ષા ને પ્રભાવના દ્વારા સ્વ તેમજ પરનું કલ્યાણ કરનાર બને. સહુ કાંઈ ધર્મની આરાધનાદ્વારા સ્વ-પર કલ્યાણને સાધો. એ અભિલાષા.

(સારઆદ પૂ. મહારાજશ્રીએ ‘ સર્વ મંગલ ’ કહી વ્યાખ્યાન સમાપ્ત કર્યું હતું.)

ઉદ્દેપુરના ના. મહારાણાએ ૧૫ લાખ લેવાની યોજના પડતી મૂકી છે.

અમને વર્તમાનપત્રો દ્વારા જાણવા મળ્યું છે કે, શ્રી કેશરીયાજીના લંડારમાંથી રૂા. ૧૫ લાખ ‘ પ્રતાપ-વિશ્વ વિદ્યાલય ’ માટે લેવાનું જે ઠરાવ્યું હતું, તે યોજના જૈનોના વિરોધના કારણે ઉદ્દેપુરના ના. મહારાણાએ પડતી મૂકી છે. આ યોજનાના શિલ્પી શ્રીયુત કનૈયાલાલ મુન્શીએ, વાઇસચેન્સલર તરીકેનું રાજીનામું આપ્યું છે. ‘ ભલું થયું ભાંગી જ’નજા ’-એ મુજબ જૈનોએ એટલે અંશે આનંદ પામવાનું છે. આ અંગે શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના પ્રમુખ શેઠ શ્રી કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈની લાગણી તેમ જ મહેનત જરૂર પ્રશંસાપાત્ર છે.

હજી આપણો કેસ અધૂરો છે. આપણું ધર્મયુદ્ધ હજી રણસંગ્રામના મોરચે છે. જૈનોએ જાગૃત બની, સત્વર સંગઠન કેળવવાની જરૂર છે. ‘ સંપ ત્યાં જંપ ’ એ જૂની ઉક્તિ આ અવસરે ભૂલવા જેવી નથી.

પ્રકાશક

ધર્મ, સમાજ, સાહિત્ય અને સંસ્કારનું લોકભોગ્ય માસિક કલ્યાણ

જૈન સમાજના સળગતા પ્રશ્નો, રાજકારણ, સાહિત્ય અને સંસ્કૃતિના ઉપયોગી મનનીય લેખો, સામાજિક ચાલુ વાર્તા, નવી નજરે, હું કાકા ને કીકાભાઈ, આપણા તીર્થો, આત્મધર્મની ઉપયોગી સમીક્ષા, આ બધા વિષયોના અભ્યાસી લેખકોના સર્વશ્રેષ્ઠ લેખો, કાઉન આઠ પેજ, દળદાર પૃષ્ઠનું ૫૦ ફરમાનું વાંચન છતાં વાર્ષિક લવાજમ ફક્ત રૂ. ૪).

આઠ આનાનો સ્ટેમ્પ બીડી નમૂનાનો અંક મંગાવી, આજે જ ગ્રાહક બનો.

લેખો

કલ્યાણ પ્રકાશન મંદિર
પાલીતાણા (કાઠિયાવાડ.)

મુદ્રક :—શાહ ગુલાબચંદ લલુભાઈ,
શ્રી મહોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, ભાવનગર.